

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA PEDAGOGIKY

ZADLUŽOVÁNÍ JAKO SOCIÁLNÍ PROBLÉM

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Šárka Procházková

Sociální politika a sociální práce, obor: Sociální práce

Vedoucí práce: Judr. Karel Mošna

Plzeň, 2013

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 24. června 2013

.....
vlastnoruční podpis

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych ráda poděkovala JUDr. Karlu Mošnovi za odborné vedení této diplomové práce. Dále bych ráda vyslovila dík své rodině a přátelům, kteří mi při zpracování této práce a bezpochyby v celém mém vysokoškolském studiu byli oporou.

Obsah

Úvod.....	2
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	4
1 Dluh.....	4
2 Domácnost.....	4
3 Zadlužování domácností.....	4
3.1 Vývoj.....	5
3.2 Formy zadlužování.....	7
3.2.1 Smlouva o půjčce.....	8
3.2.2 Smlouva o úvěru.....	9
3.2.3 Rozdělení úvěrů.....	10
3.2.4 Shrnutí: Hlavní rozdíly mezi půjčkou a úvěrem.....	14
4 Příčiny zadlužování.....	15
4.1 Nezaměstnanost.....	15
4.2 Nevzdělanost.....	16
4.3 Neuvážlivost.....	17
4.4 Nepřipravenost.....	17
5 Důsledky zvyšujícího se zadlužování.....	18
5.1 Sociální důsledky.....	18
5.2 Psychické důsledky.....	19
5.3 Ekonomické důsledky.....	22
5.4 Právní důsledky.....	23
5.4.1 Změny právních předpisů v problematice zadlužování.....	28
6 Prevence a způsoby řešení zadlužování.....	32
6.1 Finanční vzdělávání.....	32
6.1.1 Finanční gramotnost – součást školních osnov.....	34
6.2 Insolvenční řízení.....	35
6.3 Dluhové poradenství.....	39
II. PRAKTICKÁ ČÁST.....	40
7 Cíle výzkumu.....	41
8 Hypotézy.....	41
9 Výzkumné metody.....	42
9.1 Zkoumaný soubor a metody výběru.....	42
9.2 Dotazník.....	42
10 Výsledky dotazníkového šetření.....	44
10.1 Ověření hypotézy č. 1.....	44
10.2 Ověření hypotézy č. 2.....	48
10.3 Ověření hypotézy č. 3 a č. 4.....	50
Závěr.....	55
Resumé.....	57
Seznam pramenů a literatury.....	58
Seznam obrázků, tabulek a grafů.....	61
Přílohy.....	62

Úvod

„Masový konzum, který započal ve dvacátých letech, umožnil převratný technologický vývoj (...) a tři významné společenské inovace: masovou výrobu na montážní lince, která umožnila levný automobil, rozvoj marketingu, který racionalizoval metody identifikace spotřebitelských skupin a stimulace poptávky, a rozšíření prodeje na splátky, který konečně dokázal prolomit tradiční puritánský strach před zadlužením.“¹

Zadlužování obyvatel je trendem dnešní doby. Eskalace zadlužování českých domácností je fenoménem sledovaným a komentovaným odborníky již po několik let, neboť nezvládnuté zadlužení může mít negativní až destruktivní dopad na jedince.

Jsem přesvědčena o tom, že tomuto problému obyvatel by měla být ze strany státu věnována mnohem intenzivnější a dlouhodobá pozornost.

Hlavní rizika zadlužování spočívají zejména v tom, že je mnohdy prováděno lehkomyšlně, aniž by bylo v době uzavření smlouvy o úvěru nebo půjčce myšleno na to, že poskytnuté finanční prostředky bude nutné jednou vrátit, a to navýšené o poplatky, úroky či jiné příslušenství. Často není právě dlužníky domyšleno, jakým způsobem bude částka vrácena, jaké to bude mít na ně samotné i na jejich rodiny dopady a zda bude splácení závazků dostatečně zajištěno.

Mnozí z nich si tak uvědomí závažnost své finanční situace až v době, kdy se situace začne zdát bezvýchodná a působí jim nezvládnutelné společenské a ekonomické problémy.

Téma diplomové práce jsem si vybrala, protože si myslím, že je velice aktuální. Pracuji v advokátní kanceláři, a proto přicházím s tímto tématem to styku téměř každý den a mám tedy možnost vidět tento problém i z druhé stránky. Ve své práci se budu samozřejmě věnovat tomuto tématu z pohledu sociálních důsledků a dopadů na domácnosti.

¹ BELL, Daniel: *Kulturní rozpory kapitalismu*. Praha: SLON, 1999. s. 85.

Cílem diplomové práce je popsat hlavní příčiny zadlužování domácností České republiky jako významného sociálního problému, dále se také zaměřím na důsledky zadlužování a možnou prevenci či řešení situace. Dalším cílem je pak zjistit finanční vzdělanost mladých lidí Plzeňského kraje, odkud informace o problematice financí čerpají a jejich postoje k zadlužování vůbec, a to na základě vlastního dotazníkového šetření. Výstupy z tohoto šetření pak budou základem pro vlastní návrhy a doporučení řešení tohoto problému.

V teoretické části se budu nejprve věnovat obecným pojmům jako je dluh, domácnost. Poté přejdu k samotnému zadlužování domácností. Tato kapitola bude obsahovat stručný vývoj zadlužování domácností a také možné formy zadlužování. Další kapitola bude věnována hlavním příčinám zadlužování, jako je nezaměstnanost nebo právě finanční nevzdělanost. Dále bych chtěla přejít k možným důsledkům zvyšujícího se zadlužování domácností z pohledu sociálního, ekonomického a právního. V poslední kapitole teoretické části bych pak rozebrala možnosti prevence a způsoby řešení zadlužování.

Praktickou část zaměřím na finanční vzdělanost mladých lidí Plzeňského kraje a jejich přístup k zadlužování, jak jsem již zmínila výše.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Dluh

Dluh můžeme definovat jako něco, co musíme někomu vyrovnat. Dluh je předmětem vztahu mezi dlužníkem a věřitelem.²

2 Domácnost

Ve své diplomové práci se zaměřím na zadlužování fyzických osob, respektive domácností, jak jsem již nastínila v úvodu, nikoli na zadlužování právnických osob či státu, která jsou neméně důležitou problematikou.

Domácnost tvoří fyzické osoby, které spolu trvale žijí a společně hradí náklady na své potřeby. Každá fyzická osoba může být vzhledem k požadavku trvalého soužití příslušníkem pouze jedné domácnosti.³

3 Zadlužování domácností

Žít na dluh se pomalu ale jistě stalo trendem dnešní společnosti. V minulosti toto bylo vnímáno velice negativně, společensky ne příliš dobře akceptovatelné. V dnešní době je však život na dluh vnímán o poznání benevolentněji.

Rozlišovat můžeme mezi tzv. zdravým zadlužováním a nezdravým zadlužováním. Zdravé zadlužování chápeme jako nutnost přežití – zadlužení v důsledku neočekávaných výdajů rodinného rozpočtu, řešení nějaké krizové situace, promyšlené půjčky, úvěry či hypotéky.

² Wikipedia [online]. [cit. 12.4.2013]. Dostupné z: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Dluh>>

³ BIČOVSKÝ, J., HOLUB, M.: *Občanský zákoník: Poznámkové vydání s judikaturou*. Praha: Linde Praha, 1996.

V tomto případě jde o zadlužování domácnosti po zvážení všech rizik, zhodnocení finanční situace v současnosti i budoucnosti a pečlivý výběr daného bankovního či nebankovní produktu. I zdravé zadlužování s sebou však nese riziko nepředvídatelné situace, kdy se domácnost dostane do bodu, kdy finanční prostředky na umořování dluhu mít nebude.⁴

Oproti tomu nezdravé zadlužování představuje stav, kdy si domácnosti půjčují peníze na to, aby si zvýšily životní standard – exkluzivitu v sousedství, nadstandardní vybavení domácnosti, uspokojování neakutních potřeb na dluh např. dražší dárky k Vánocům, zahraniční dovolená, luxusní auto. Tento typ zadlužování představuje pro domácnosti a jejich život v budoucnu značné riziko. Lidé si v tomto případě půjčují peníze neuvážlivě, často u pochybných institucí s vysokým úrokem, a to jen proto, aby měli peníze co nejdříve – za jakou cenu je ale ve většině případů již nezajímá, a tak se stává, že si ani nepřečtou, co podepisují. Právě tyto domácnosti se nejčastěji pak dostávají do dluhové pasti, nejsou schopny hradit své závazky vůči věřitelům a dostávají se tak do vymáhacího kolotoče a dluhy narůstají do nechtěných a často nepředstavitelných výšin.⁵

3.1 Vývoj

Jak bylo již naznačeno v úvodu této práce, žijeme v konzumní společnosti. Konzumní chování pak vede domácnosti k tomu, že neodůvodněně spotřebovávají nad rámec uspokojování svých základních potřeb. Touha po stále nových a nových autech, módě, drahých špercích přivádí často domácnosti do situace, kdy se rozhodnou si na tyto věci půjčit a v mnoha případech si udržují nadstandard, který si nemohou dovolit a projeví se to právě ve zvyšování zadlužování.⁶

⁴ SYROVÁTKOVÁ, Š., MACHALÍČEK, J., CHRISTOVÁ, J. *Dluhová problematika*. Dodatek k 1. vydání. Plzeň: Člověk v tísni 2008.

⁵ SYROVÁTKOVÁ, Š., MACHALÍČEK, J., CHRISTOVÁ, J. *Dluhová problematika*. Dodatek k 1. vydání. Plzeň: Člověk v tísni 2008.

⁶ URBAN, Lukáš: *Sociologie trochu jinak*. Praha: Grada Publishing, a.s. 2011.

Zadluženost českých domácností se v průběhu let stále zvyšuje. Počátek zvyšujícího se tempa zadlužování lze datově zasadit k roku 2000, kdy došlo k výraznému zlomu v uzavírání nových úvěrů domácnostmi. Hlavním důvodem tohoto zlomu byl pokles úrokových sazeb, dále pak vstup silných ročníků do období, kdy si zakládají své vlastní rodiny a jejich touha po vlastním bydlení. Dalším důvodem bylo zjednodušení procesu při vyřizování úvěrů nebo růst reálných příjmů domácností. V roce 2002 tvořily úvěry na bydlení přes 70 % z celkového objemu úvěrů obyvatelstva. Domácnosti se ale zadlužují také kvůli vysokým výdajům na spotřebu, jak jsem již avizovala.⁷

V roce 2008 vyvrcholil úvěrový boom. Od té doby uzavírání úvěrů domácností roste přibližně desetiprocentně za rok, což samozřejmě souvisí s ekonomickou krizí, která zapříčinila stagnaci příjmů domácností a neochotu českých domácností přijímat a navyšovat své závazky.⁸

I přes pozvolné navyšování z poslední doby se nyní nacházíme na prahu předluženosti každého šestého občana a údaje jsou každým rokem více alarmující. v posledních letech vyvolávají nesčetné diskuze a změny v této problematice, které souvisejí jak s trhem nabídky, poptávky, tak i ve vztahu k právní úpravě, která se týká zvýšené důležitosti ochrany spotřebitele a úpravy některých právních předpisů. Problematice z poslední doby a aktuálních změn se budu podrobněji věnovat v následujících kapitolách, jelikož se jedná v některých případech o velice zásadní kroky ovlivňující problematiku zadlužování.

Vývoj bude dle mého směřovat k další regulaci a zvýšené kontrole na trhu, která bude zaměřena právě na ochranu spotřebitele, ale na některé preventivní a dle mého nejdůležitější kroky společnost zapomíná, nebo je neřadí do priorit. O prevenci zadlužování a předcházení takzvané dluhové pasti s dopady na sociální zařazení jednotlivých domácností se podrobněji zmiňuji dále a i můj výzkum byl z důvodu zjištění relevantních informací o finanční gramotnosti směřován na mladší populaci.

⁷ ANTOŠ, Ondřej. Studie – Analýza zadluženosti českých domácností. In: *mesec.cz* [online]. Říjen 2006. [cit. 14.5.2013]. Dostupné z: <<http://www.mesec.cz/akce/konference/zadluzovani-ceskych-domacnosti-2006/prilohy/>>

⁸ VORTELOVÁ, Věra. Domácnosti dluží bilion. In: *cnb.cz* [online]. 18.3.2010 [cit. 14.5.2013]. Dostupné z: <http://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/clanky_rozhovory/media_2010/cl_10_100318.html/>

3.2 Formy zadlužování

Na českém trhu je v současnosti velké množství společností, které jsou ochotny půjčit peníze prakticky komukoli, a to bez ohledu na zákonem stanovenou povinnost bonitu dlužníků prověřit ještě před tím, než jim úvěr poskytnou.⁹

V případě, že je zřejmé, že dlužník nebude schopen podmínkám smlouvy dostát a prostředky vrátit, nelze takovou smlouvu uzavřít. Nedodržení této zákonné povinnosti ze strany věřitele má za následek neplatnost této smlouvy. Některé menší společnosti se ale dokonce zaměřují na sociálně vyloučené lokality s vidinou toho, že pokud nebudou mít rodiny na to dodržet režim splácení, vznikne této rodině tzv. trvale udržitelný dluh. Společnosti, která takto peníze rodině poskytla, se to stejně vyplatí.

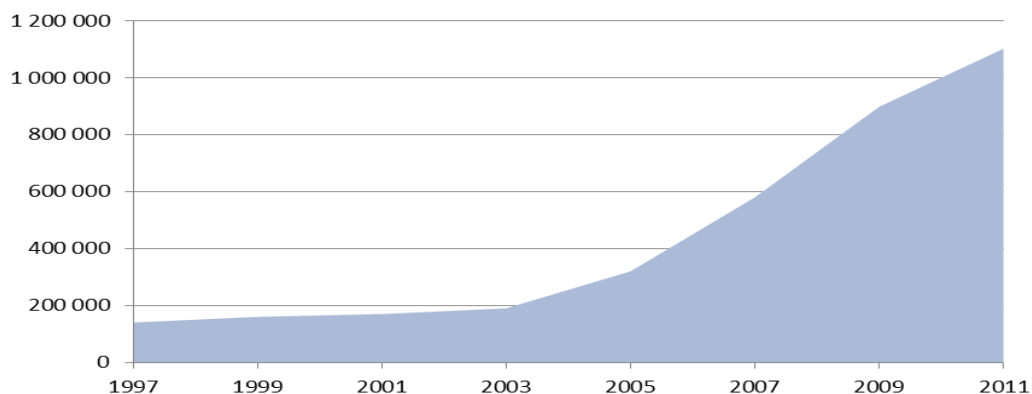
V České republice existuje množství způsobů, jak se domácnosti mohou zadlužovat. Mezi značně oblíbené cizí zdroje patří úvěry a půjčky. Často je však možné setkat se se skutečností, že nejsou rozdíly mezi těmito dvěma instrumenty chápány zcela správně. Často zmiňované, ale chybné, je kupříkladu tvrzení, že úvěry jsou poskytovány bankami a půjčky soukromými společnostmi nebo fyzickými osobami. Tomu tak ve skutečnosti není. Hlavním rozdílem mezi půjčkou a úvěrem je právní forma a rovněž předmět transakce. Úprava obou těchto institutů je stanovena zákonem, v němž je možné rozdíl mezi nimi nalézt.

Pro názornost uvádím níže Graf č. 1 – Vývoj bankovních dluhů domácností, na kterém je možné demonstrovat stále se zvyšující tendenci zadlužování českých domácností, v tomto případě u bank. Od roku 2005 do roku 2011 se objem zadluženosti domácností u bank zvýšil o více než pětinasobek.

⁹ Zákon č. 145/2010 Sb. o spotřebitelském úvěru

Graf č. 1 – Vývoj bankovních dluhů domácností

Vývoj objemu bankovních dluhů domácností (mil. Kč)

Zdroj: NĚMEC, Jan. Život na dluh si žádá vymahače. *Ekonom.* 2013, 57(11), 5-9, ISSN 1210-0714

3.2.1 Smlouva o půjčce

Občanský zákoník (zák. č. 40/1964 Sb.) upravuje smluvní závazkový vztah **smlouvou o půjčce** v § 657 a 658, když konkrétně definuje tento vztah následovně: „*Smlouvou o půjčce přenechává věřitel dlužníkovi věci určené podle druhu, zejména peníze, a dlužník se zavazuje vrátit po uplynutí dohodnuté doby věci stejného druhu.*“

Na základě smlouvy o půjčce přenechá věřitel dlužníkovi věci, nejčastěji peníze. Dlužník se ve smlouvě zavazuje, že po uplynutí dohodnuté doby vrátí zapůjčené věci stejného druhu. Předmětem půjčky tedy nemusí být vždy jen peníze, ale jakýkoli majetek. Ve smlouvě o půjčce si sjednají smluvní strany odměnu za půjčku a u peněžité půjčky lze dohodnout úroky. U půjčky, která nemá peněžitý charakter, je možné sjednat, že dlužník např. navýší množství, nebo zlepší jakost poskytnutého majetku.¹⁰

Půjčka je tedy poskytnutí prostředků věřitelem za předem dohodnutých podmínek formy splácení, výše úroků nebo jiných odměn. Na rozdíl od úvěru nemusí být předmětem půjčky pouze finanční prostředky, ale rovněž jakýkoli jiný hmotný majetek. Dalším podstatným

¹⁰ BIČOVSKÝ, J., HOLUB, M.: *Občanský zákoník: Poznámkové vydání s judikaturou*. Praha: Linde Praha, 1996.

aspektem je fakt, že smlouva o půjčce může vzniknout pouze v případě, že věřitel žadateli předmět smlouvy předá (peníze převede, majetek půjčí).¹¹

3.2.2 Smlouva o úvěru

Naproti tomu smlouva o úvěru je upravena v § 497 až 507 **obchodního zákoníku** (zák. č. 513/1991 Sb.), takto: *Smlouvou o úvěru se zavazuje věřitel, že na požádání dlužníka poskytne v jeho prospěch peněžní prostředky do určité částky, a dlužník se zavazuje poskytnuté peněžní prostředky vrátit a zaplatit úroky.*

Předmětem smlouvy o úvěru jsou tedy výlučně peněžní prostředky. Tyto mohou být poskytnuty různým způsobem. Nejčastěji je však úvěr poskytnut:

- převodem na účet dlužníka,
- převodem na účet dlužníkových věřitelů,
- výplatou v hotovosti.

Převod na účet dlužníka je v dnešní době nejčastější způsob poskytnutí úvěru. Ve smlouvě je uveden název a číslo účtu dlužníka, kam jsou peníze zaslány. Některé peněžní ústavy si podmiňují poskytnutí úvěru tím, že budou správcem bankovního účtu dlužníka. Převod na účet dlužníka je často realizován tak, že dlužníku je poskytnut úvěr formou úvěrového rámce, tzn., že je vytvořen limit úvěru, který může dlužník čerpat. Dlužník postupně odčerpává peněžní prostředky až do povolené výše formou úhrady svých závazků. Vždy není povinné odčerpat úvěr v plné výši. Tento způsob se používá především u účelových úvěrů, tzn. při uzavírání smlouvy dlužník uvede účel úvěru, pro který chce čerpat a čerpání je tak omezeno pouze pro tento účel, resp. prostředky není možno použít na nic jiného. Čerpání úvěru výplatou v hotovosti se dnes používá jen málo, a to jen u úvěrů na nižší finanční obnosy.¹²

¹¹ Občanský zákoník (zák. č. 40/1964 Sb.)

¹² Obchodní zákoník (zák. č. 513/1991 Sb.)

Nutno podotknout, že v případě uzavření smlouvy o úvěru dle obchodního zákoníku, spadá tento vztah do skupiny tzv. absolutních obchodů, což znamená, že se tento smluvní vztah řídí výhradně obchodním zákoníkem, a to bez ohledu na postavení smluvních stran. Důsledky této úpravy se dotýkají např. promlčení, kdy dle občanského zákoníku je obecná promlčecí doba tříletá, oproti tomu dle obchodního zákoníku čtyřletá. Úvěr je tedy rovněž poskytnutí prostředků věřitelem, ale na rozdíl od půjčky se u úvěru jedná výhradně o poskytnutí finančních prostředků, když nad půjčené finance je dlužník povinen zaplatit ještě úroky a popř. další poplatky, pokud je tak ve smlouvě ujednáno.¹³

V otázce právní formy smlouvy nastávají účinky uzavřené smlouvy i v případě, kdy věřitel předmět smlouvy (finanční prostředky) žadateli nepředá. V případě např. spotřebitelských úvěrů věřitel předá na základě smlouvy s žadatelem finanční prostředky třetí straně (prodejce, poskytovatel služby, atp.).¹⁴

Smlouvu o půjčce i smlouvu o úvěru mohou mezi sebou uzavírat podnikatelské subjekty, ale i ostatní fyzické osoby, které nepodnikají.

3.2.3 Rozdělení úvěrů

Úvěry lze rozdělit dle mnoha hledisek, do mnoha kategorií (například podle způsobu zajištění nebo dle doby splatnosti). Níže je uvedeno několik druhů členění.

Rozdělení úvěrů podle:

účelovosti

- účelové úvěry - jsou poskytnuty přímo na konkrétní předem stanovený účel (nákup spotřebního zboží, automobilu, atd.)
- bezúčelové (neúčelové) úvěry - záleží na každém klientovi, na co poskytnutý úvěr použije

¹³ DĚDIČ, J. et al.: *Obchodní zákoník: komentář*. Praha: Polygon, 2002.

¹⁴ DĚDIČ, J. et al.: *Obchodní zákoník: komentář*. Praha: Polygon, 2002.

U účelových úvěrů je třeba vždy doložit použití úvěru. Jak už bylo zmíněno výše, jsou klienty využívány především na nákup spotřebního zboží. Tyto úvěry jsou bankami ve většině případů vypláceny bezhotovostně, a to přímo na účet prodejce. Naopak neúčelové úvěry neslouží na koupi konkrétní věci a lze je použít na cokoli bez doložení bance. Úvěr je možné vyplácet v hotovosti nebo bezhotovostně převodem na účet.¹⁵

typu výplaty

- hotovostní úvěry - poskytnuté finanční prostředky jsou vyplaceny v hotovosti
- bezhotovostní úvěry - peníze jsou zaslány klientovi na jeho bankovní účet

zajištění

- zajištěné úvěry - banka vyžaduje jištění věcí movitou či nemovitostí, možným způsobem je i ručení, popř. použití jiných zajišťovacích prostředků
- nezajištěné úvěry - společnosti je poskytují pouze klientům o vysoké bonitě¹⁶

doby splatnosti

- krátkodobé úvěry (zpravidla do jednoho roku)
- střednědobé úvěry
- dlouhodobé úvěry¹⁷

Úvěry lze dělit i podle dalších hledisek např. podle čerpání, pak jde o úvěry jednorázové či postupné nebo podle frekvence splácení (měsíční, čtvrtletní...). Tyto všechny kategorie se mohou mezi sebou navzájem kombinovat.

¹⁵ Sfinance.cz [online]. [cit. 12.4.2010]. Dostupné z:

<<http://www.sfinance.cz/osobni-finance/informace/spotrebitelske-uvery/ucel-uveru/>>

¹⁶ Bonita = schopnost dlužníka dostát svým finančním závazkům

¹⁷ Sfinance.cz [online]. [cit. 12.4.2010]. Dostupné z:

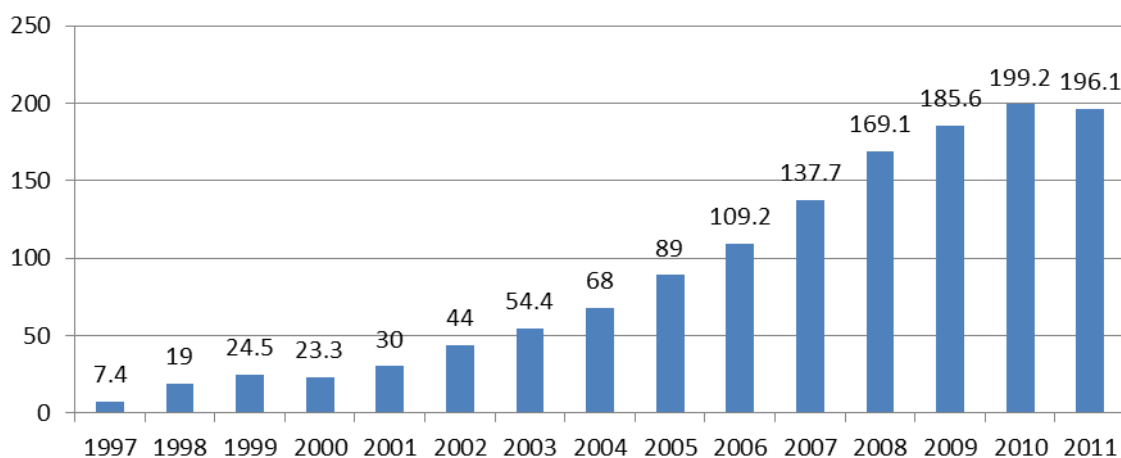
<<http://www.sfinance.cz/osobni-finance/informace/spotrebitelske-uvery/druhy/>>

Objem spotřebitelských úvěrů 2010 – 2012 a z toho selhání

Spotřební úvěry jsou ty, o nichž se v souvislosti se zadlužováním nejčastěji mluví, dlouhodobě však tvoří maximálně pětinu celkového objemu úvěrů domácnostem. Objem spotřebitelských úvěrů se v roce 2011 mírně snížil, což svědčí o zvýšené opatrnosti spotřebitelů v souvislosti s vývojem v ekonomice.¹⁸

Z grafu č. 2 lze vyčíst narůstající tendenci od roku 1997 do roku 2011 v uzavírání spotřebních úvěrů domácnostmi České republiky.

Graf č. 2 - Spotřební úvěry domácnostem v České republice

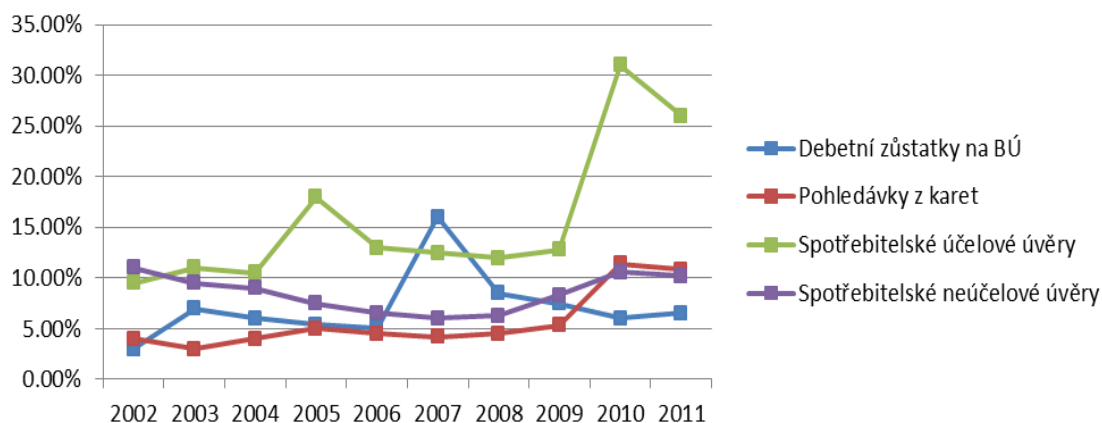

Zdroj: ČSÚ

¹⁸ Český statistický úřad [online]. [cit. 20.2.2013]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/ckta120310.doc>

U spotřebních úvěrů se selháním je patrný velmi prudký růst v kategorii účelových úvěrů. Graf č. 3 ukazuje jak v letech 2006 až 2009 oscilovala míra selhání spotřebitelských účelových úvěrů kolem 12 %, ovšem za rok 2010 narostla až na 31 %, v roce 2011 se výše propadu snižuje.¹⁹

Graf č. 3 - Míra selhání spotřebních úvěrů obyvatelstvu (%)

Zdroj: ČSÚ

Nový zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru oproti předcházejícímu zavedl několik významných prvků ochrany pro spotřebitele:

- Informační povinnosti poskytovatele,
- bonita spotřebitelů - povinnost poskytovatele posoudit s odbornou péčí schopnost spotřebitele splácet spotřebitelský úvěr
- předčasné ukončení smlouvy o spotřebitelském úvěru - právo spotřebitele odstoupit od smlouvy o spotřebitelském úvěru bez uvedení důvodů ve lhůtě 14 dnů ode dne jejího uzavření
- zákaz používání směnek ve vztazích se spotřebiteli.²⁰

¹⁹ Český statistický úřad [online]. [cit. 20.2.2013]. Dostupné z:

<<http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/ckta120310.doc>>

²⁰ Zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru

3.2.4 Shrnutí: Hlavní rozdíly mezi půjčkou a úvěrem

Smlouva o úvěru je tzv. konsenzuální. Smlouva může vzniknout bez ohledu na to, zda jsou peněžní prostředky skutečně poskytnuty.

Smlouva o půjčce je tzv. reálná. Ke vzniku smlouvy nemůže dojít bez přenechání věcí, které jsou předmětem půjčky.

Předmětem smlouvy o půjčce nemusí být pouze peněžní prostředky.

4 Příčiny zadlužování

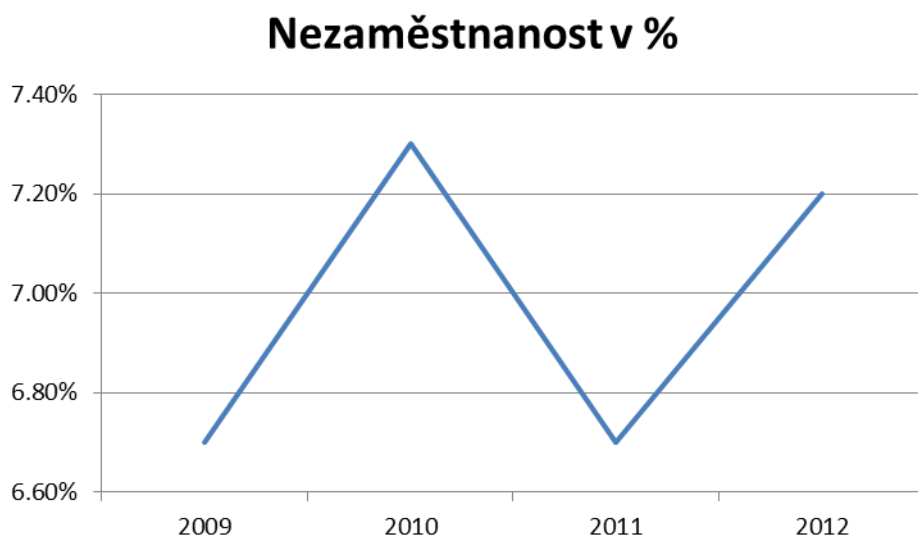
4.1 Nezaměstnanost

Mezi hlavní příčiny zadlužování řadím nezaměstnanost. Ztráta zaměstnání znamená ztrátu hlavního příjmu a ve většině případů i pokles životní úrovně, kdy může být člověk odkázán pouze na podporu v nezaměstnanosti či sociální dávky. Lidé po ztrátě zaměstnání se tak mohou v krátké době dostat do značných finančních problémů – neschopnosti platit veškeré své závazky. Dlouhodobá nezaměstnanost pak může vyústit až k chudobě nebo sociálnímu vyloučení.²¹

Velmi často je při dlouhodobé nezaměstnanosti tráven volný čas pasivně nebo společensky nevhodnými či nežádoucími aktivitami. Toto chování pak může vést k zneužívání návykových látek, kriminalitě, zvyšování zadluženosti celé rodiny.

Pro ilustraci zde uvádím Graf č. 4, na kterém lze vidět vývoj nezaměstnanosti od roku 2009 do roku 2012 a Obrázek č. 1, kde je patrný rozdíl v nezaměstnanosti v jednotlivých krajích s čímž samozřejmě i nepřímo souvisí míra zadlužování domácností.

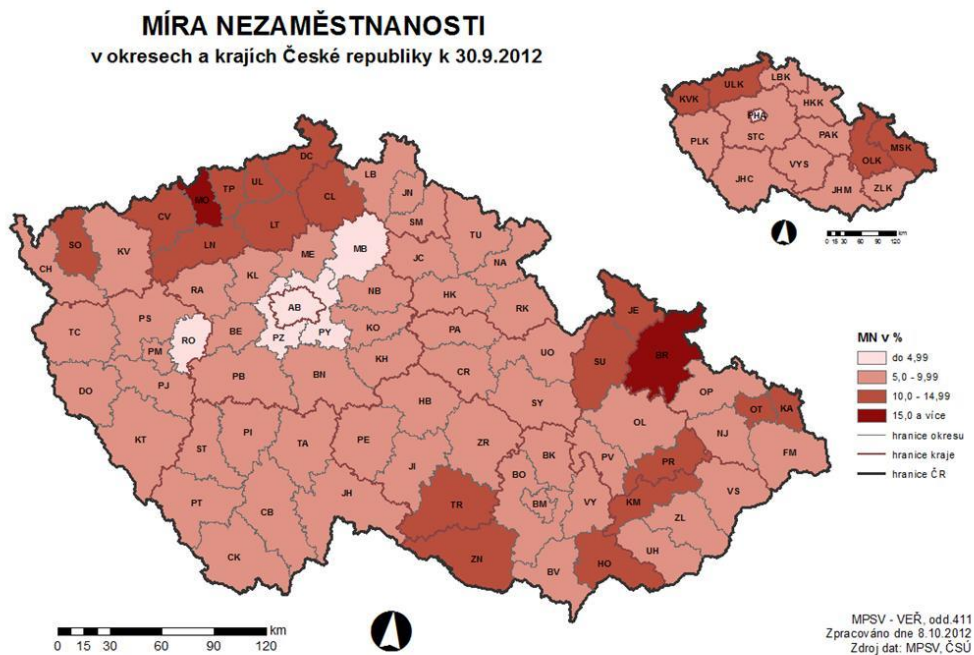
Graf č. 4 – Nezaměstnanost v ČR

Zdroj: ČSÚ

²¹ KREBS, V. a kol. Sociální politika. Praha: ASPI, a.s., 2007.

Obrázek č. 1 – Míra nezaměstnanosti v jednotlivých okresech

Zdroj: ČSÚ

4.2 Nevzdělanost

Nevzdělanost v problematice financí je další příčina zvyšujícího se zadlužování domácností. Tato nevzdělanost většinou pramení již z absence vzdělávání v tomto směru v rodinách ať již z příčin vlastní neznalosti a neschopnosti přenést praktické znalosti na své potomky nebo opomíjení takto významné části vzdělanosti pro budoucí život dětí. Výuka ve školách v tomto směru zatím příliš zaměřená není. Proto se pak můžeme setkat se stále se opakujícím kolotočem zadlužování. Lidé často nemají potřebné informace, nemají je kde získat – rodina, škola, jak zdravě hospodařit, jak se orientovat na trhu s úvěry, jak „nenaletět“ šikovným obchodníkům nabízející výhodné půjčky.

4.3 Neuvážlivost

Neuvážlivostí mám na mysli v tomto kontextu zejména udržování nadstandardu nad rámec možností jednotlivých domácností.

Domácnosti se často mohou dostat do situace, kdy dojde k snížení jejich příjmů. V této situaci by si rodina měla sednout a přehodnotit svůj rozpočet a přemýšlet o tom, kde mohou ušetřit, co jsou naopak nezbytné výdaje. Rodiny se ale mnohdy s touto situací neumějí vyrovnat, neumějí jí čelit a tak dochází k tomu, že si stále udržují životní nadstandard na úkor stále se zvyšujícího rodinného dluhu. Pořizují si věci, bez kterých mohou fungovat, ale pořizují si je z důvodu udržení určité životní úrovně, prestiže, což opět souvisí s konzumním způsobem života a touhou mít alespoň to samé ne-li lepší než soused. Neuvážení důsledků takového počínání pak bezpochyby musí vést k zadlužení domácnosti.

4.4 Nepřipravenost

Další z příčin zadlužování domácností mohou být tzv. náročné životní situace a připravenost respektive nepřipravenost lidí na tyto situace. Mezi tyto náročné životní situace řadím například ztrátu životního partnera, ztrátu domova v důsledku živelných pohrom (povodně, požár, výbuch...), těžká nemoc, rozvod atd. Ve všech těchto případech zpravidla dochází ke snížení příjmů domácností a tím i snížení schopnosti dostát svým závazkům.

Na tyto situace je třeba se systematicky připravovat a nezapomínat na možný vznik těchto situací. Díky těmto faktorům se mnoho rodin dostává do složité etapy, kterou je občas možné vyřešit pouze úvěrem, avšak při nedostatečných informacích a při dlouhodoběji přetrvávajících náročných situacích se mohou dostat až do dluhové pasti, kterou vlastně nepřímo zavinili svou nepřipraveností.

5 Důsledky zvyšujícího se zadlužování

V přechozích kapitolách jsem se snažila zmapovat možné příčiny nezdravého zadlužení domácností. V kapitolách následujících se naopak budu věnovat důsledkům zvyšujícího se zadlužování domácností.

5.1 Sociální důsledky

Vysokým stupněm zadlužení trpí v první řadě zásadním způsobem vztahy s blízkými lidmi, s rodinou a nejbližším okolím. Neschopností splácet závazky vůči věřitelům vede ke snížení životní úrovně domácností a tím může docházet ke ztracení sociálních kontaktů ve svém okolí, které může vést až k sociálnímu vyloučení, sociální izolaci.²²

Pokud dojde již k takto extrémní variantě, tedy sociálního vyloučení, člověk většinou ztrácí smysl života a zvyšuje se tím i výskyt sociálně patologických jevů. Na jedné straně mohou sociálně patologické jevy být jednou z příčin nezdravého zadlužování, na druhé straně to však může být až následek zvyšujícího se zadlužování domácností třeba právě v souvislosti i se sociálním vyloučením. Může tedy dojít k tomu, že se člověk, který se dostane do tzv. dluhové pasti, snaží tuto situaci řešit drobnými krádežemi, gamblerstvím, častější konzumací alkoholu či dokonce drog.

Pokud se jeden z domácnosti dostane do situace, kdy nezvládá své závazky hradit, často se před svým partnerem i stydí a s daným problémem se mu nesvěří. Dluhová propast se tedy prohlubuje a tajnostmi mezi partnery se horší vztahy mezi nimi. Vyostřením vztahů spolu s dalšími okolnostmi spojenými se zvyšujícím se zadlužováním jednoho nebo obou z partnerů tak může dojít až k rozpadu vztahu či rozvodu. Vzájemná důvěra už v mnoha případech totiž nejde obnovit.²³

²² VRBKOVÁ, Lucie: *Už nikdy dlužníkem*. Praha: Cofet, 2009.

²³ MAŠATOVÁ, Kateřina. Dluhy a finanční problémy. In: *sancedetem.cz* [online]. 13.4.2012. [cit. 1.6.2013]. Dostupné z: <<http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/tiziva-socialni-situace/dluhy-a-financni-problemy.shtml>>

Dalším extrémním sociálním důsledkem nezdravého zadlužování je zhoršení schopnosti postarat se o vlastní děti, zabezpečit je, poskytnout jim rodinné zázemí a zajistit uspokojení jejich základních potřeb. Pokud rodič není schopen zajistit uspokojení základních potřeb svého dítěte v důsledku snížení příjmů-nedostatku finančních prostředků a tato situace přetrvává, může dojít k odebrání dítěte do ústavní péče do doby, kdy rodič tento problém neodstraní.²⁴

K takto extrémním situacím většinou dochází kumulací několika životních situací, na které nejsme až tak úplně připraveni jako jsou náhlá nemoc, ztráta zaměstnání jednoho nebo obou partnerů, zvýšení zátěže rodinného rozpočtu při narození dítěte a mnoho dalších.

5.2 Psychické důsledky

Zadlužování mimo jiné můžeme chápat i jako náročnou životní situaci, která má na člověka značný vliv po stránce psychické. Pod pojmem náročná životní situace si můžeme představit mnoho různých věcí, traumatických zážitků či neštěstí, jako například nemoc, smrt, nezaměstnanost, živelná pohroma, nepřijetí ke studiu, ale také právě třeba zadlužení domácnosti.

Náročnou životní situaci chápeme jako situaci, při níž jsou zvýšené nároky jak po stránce tělesné, tak i psychické a způsobují tím změny v chování. Člověk se pak snaží těmito okolnostem přizpůsobit, adaptovat se a zároveň si vypěstovat odolnost vůči účinku dalších nových náročných situací. Existují velké rozdíly mezi jednotlivci a jejich reakcemi na různé životní situace. Situace, která pro určitého jedince může znamenat jen běžnou situaci, kterou je schopen zvládnout bez velkých obtíží a velkého vynaložení úsilí, může

²⁴ MAŠATOVÁ, Kateřina. Dluhy a finanční problémy. In: *sancedetem.cz* [online]. 13.4.2012. [cit. 1.6.2013]. Dostupné z: <<http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/tiziva-socialni-situace/dluhy-a-financni-problemy.shtml>>

pro jiného člověka být velice náročná a velmi obtížná, protože k jejímu překonání musí vynaložit velké množství úsilí.²⁵

Zátěžové situace neboli náročné životní situace jsou prožívány jako stav frustrace. Frustrace je stav, kdy nemůžeme dojít k cíli nebo nemůžeme zdolat určité překážky, jelikož nám v tom něco nebo někdo brání. Frustraci tedy způsobuje nějaká překážka, která brání vyřešit problém.²⁶

U zadlužování je to právě například ztráta zaměstnání a v důsledku toho nemožnost placení svých závazků nebo jiný závažný problém, který způsobí nedostatek peněz v rodinném rozpočtu.

Můžeme rozlišit odlišné druhy frustrace. Je to deprivace, která představuje stav dlouhodobého nedostatku něčeho, co je nezbytné pro uspokojování potřeb, dále je to oddálení, které znamená vynucení odložení uspokojení potřeby, pak je to zmaření, které nastává, jestliže pod vlivem velikosti překážky nebo malé síly jedince dochází k neúspěchu dosáhnout cíle a v neposlední řadě může jít také o konflikt uvnitř jedince neboli střetnutí dvou nebo více protichůdných sil stojících na cestě k cíli.²⁷

Lidé, kteří se potýkají s nějakým stupněm zadlužení, jsou samozřejmě často frustrováni, protože vlivem této nepříznivé situace v podobě splácení půjček či úvěru nebo dokonce nemožnosti splácet, nemohou často uspokojovat své potřeby. Pro ně bývá právě tou hlavní překážkou nedostatečné finanční zajištění.

Každý člověk má jiný stupeň odolnosti zvládat vůči zátěži, nepříznivé situaci, tedy disponuje jiným stupněm frustrační tolerance. Lidé se liší ve stupni vnímavosti na stresory, mírou na ně reagovat zvýšeně citlivě, mírou, jak je nechají zasahovat do svých životů. Důležitou roli hraje také kvantita stresorů, které na jedince v daném období působí. Dále se zvládáním náročné situace souvisí zdravotní stav jedince, doba trvání zátěže, naučená bezmocnost nebo naopak aktivita.²⁸

²⁵ HOLEČEK V., MIŇHOVÁ J., PRUNNER P.: *Psychologie pro právníky*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2003.

²⁶ SMÉKAL, Vladimír: *Pozvání do psychologie osobnosti*. Barrister & Principal, 2004

²⁷ HOLEČEK V., MIŇHOVÁ J., PRUNNER P.: *Psychologie pro právníky*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2003.

²⁸ SMÉKAL, Vladimír: *Pozvání do psychologie osobnosti*. Barrister & Principal, 2004

Každý jedinec se s náročnou životní situací vypořádává individuálně. Mezi dva nejčastěji označované obranné frustrační mechanismy (reakce člověka, kterou řeší frustraci) patří útok a únik. Útok souvisí s narušením překážky, která nám stojí na cestě k cíli. Útok má nejrůznější formy od slovního či tělesného napadení osoby až po rozbíjení věcí či dokonce autoagresi. Je mnoho forem útoků. Například projekce, kdy jde o přesouvání vlastní viny na někoho jiného nebo například egocentrismus, kdy se jedinec snaží upoutávat veškerou pozornost sobecky jen k vlastní osobě. Naopak únik je forma obranného frustračního mechanismu, kdy se člověk sice zbaví překážky, ale zároveň se vzdá i cíle. Mezi druhy úniku řadíme potlačování neboli vědomou snahu zapomenout na cíl, vytlačení cíle z vědomí nebo racionalizace, kde jedinec sám sebe většinou omlouvá, ospravedlňuje svoje chování, zdůvodňuje si, proč k dané situaci došlo. Je to vlastně jakýsi únikový manévr, který člověka chrání před tím, aby si přiznal, co je pro něj ponižující nebo zahanbující. Racionalizace většinou vypadá jako obyčejná výmluva nebo dokonce klamání, ale jedinec většinou nemá v úmyslu lhát. Jedinec důvody předkládá většinou proto, aby se jevil v lepším světle.²⁹

U člověka, který se dostane do tzv. dluhové pasti, se s tímto jevem často setkáváme. Mnoho lidí se za takovou situaci stydí a snaží se všemožně zdůvodňovat a omlouvat to, proč se do již často bezvýchodné situace dostali. Často už ale v důsledku jejich počínání bývají narušené vztahy s nejbližšími nebo okolím.

Z hlediska výše zmíněných reakcí na frustraci můžeme vymezit některé způsoby, jak se někteří dlužníci vyrovnávají s dluhy:

1. Vytěsnění, popření dané situace
2. Snaha dluhy splatit – uspokojit sebe i toho, komu dluží
3. Upadnutí do deprese – v některých případech riziko sebevraždy
4. Otupění, jedinci je všechno jedno.

²⁹ HOLEČEK V., MIŇHOVÁ J., PRUNNER P.: *Psychologie pro právníky*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2003.

5.3 Ekonomické důsledky

Pokud si člověk či domácnost vezme úvěr či půjčku jakéhokoli typu omezuje jednak své úspory, ale také spotřebu, neboť značnou část příjmů musí dávat právě na splácení dluhu. Vysoká míra zadlužování může vést až k ekonomickému zhroucení dlužníka či chudobě. „Chudobu lze obecně vymezit jako stav, kdy lidé nejsou schopni uspokojovat své základní životní potřeby v míře, kterou společnost v dané době uznává jako minimální či nezbytně nutnou. Je to stav, kdy lidé nejsou schopni získat vlastními silami prostředky k tomu, aby zajistili vlastní existenci. Chudoba je především důsledkem nerovného přístupu k příjmům a k bohatství. Je vymezována jako hmotná nouze (deprivace), i když je mnohdy spojena i s jinými deprivacemi (např. sociální, bytovou aj).“³⁰

Chudobu lze v zásadě rozdělit na chudobu objektivní a subjektivní. Objektivní chudobu určuje stát, který konkrétně řekne, co znamená uspokojování základních lidských potřeb a určí, komu přísluší jaká pomoc. Subjektivní chudoba je vlastní hodnocení svého stavu, které nemusí být shodné s objektivní chudobou a neplynou z toho žádné důsledky.³¹

Absolutní chudoba

Stav, kdy nedostatek prostředků neumožňuje uspokojovat základní životní potřeby do té míry, že je ohrožena sama existence člověk a hrozí mu smrt.

Relativní chudoba

Stav, v němž jedinec, rodina nebo sociální skupina uspokojuje své potřeby na výrazně nižší úrovni, než je průměrná úroveň v dané společnosti. Na relativně nižší úrovni. V Evropě jde především o relativní chudobu. Chudoba je také výsledkem materiálního vývoje společnosti a mění se.

Další možností je rozdělení na:

- **Primární chudobu**, kdy se jedná se o absolutní nedostatek prostředků na obživu, lidé se v ní ocitli primárně.

³⁰ KREBS, V. a kol. Sociální politika. Praha: ASPI, a.s., 2007. s.131

³¹ KREBS, V. a kol. Sociální politika. Praha: ASPI, a.s., 2007.

- **Sekundární chudobu**, kdy se lidé se mohli do toho spodního pásma dostat náhodně, svou neopatrností.³²

Výše jsem nastínila asi jeden z nejčernějších ekonomických důsledků zadlužování domácností, kdy domácnost již prakticky nemá finanční prostředky na vlastní obživu. Ale je bohužel pravdou, že v důsledku nemožnosti splácet své závazky, které mohou vést k exekuci a dalším krokům se domácnosti v takové situaci mohou ocitnout. Pravdou také je, že lidé často v počátcích problému se ho snaží přehlížet a nejsou schopni omezit svoji spotřebu na nezbytně nutné věci. Samozřejmě je nám známo to, že člověk si snadněji zvyká na to lepší, pokud se pak domácnost dostane do situace, kdy by si měla říci: musíme šetřit, je to mnohdy nesnadné a pro někoho nezvládnutelné.

5.4 Právní důsledky

V případě, kdy se dlužník dostane do fáze, kdy řádně neplní stanovené podmínky smluvního vztahu, může dojít k navýšení dluhu o další poplatky spojené s tzv. vymáhacím procesem, kdy se věřitel snaží vymoci svou pohledávku zpět.

Ve většině případů se téměř stoprocentně můžeme spolehnout na tzv. vymahačský řetězec. Pokud dlužník neplatí své závazky, nejprve se snaží sám věřitel danou pohledávku po splatnosti upomenout. Nejčastěji to bývá klasické zaslání upomínky, dále pak emailové upomenutí, telefonický kontakt dlužníka či zaslání SMS. Pokud se v této fázi nepodaří pohledávku vymoci, věřitel ji zpravidla předá inkasní agentuře, která se dále snaží o mimosoudní vymožení pohledávky, popř. o dohodu, která by k vymožení vedla, nebo která by minimálně zajistila věřiteli delší časové období, v jehož rámci by mohl pohledávku uplatnit soudně. Při písemném uzavření dohody o uznání dluhu totiž dochází k prodloužení promlčecí doby. Délka prodloužení je pak odvislá od právního předpisu, podle něž se uzavírá, u občanského zákoníku se prodlužuje o deset let (ciz ust. § 110, 558

³² KREBS, V. a kol. Sociální politika. Praha: ASPI, a.s., 2007.

občanského zákoníku) dle obchodního o čtyři roky (viz ust. § 323, 401 obchodního zákoníku).³³

Důvodů, proč věřitelé předávají své pohledávky do správy inkasním agenturám, je hned několik. Jeden z důvodů je psychologický efekt - dlužníci často na upomínky od věřitelů nereagují, pokud však dojde k upomenutí od inkasní agentury, často pochopí, že situace je již vážná.³⁴

Dalším krokem je pak předání případu advokátní kanceláři, která již začne pohledávku vymáhat soudní cestou. Poslední částí řetězce je po získání pravomocného exekučního titulu podání exekučního návrhu a vymáhání pohledávky v exekučním řízení (čtyři z deseti pohledávek se díky exekuci podaří uspokojit).³⁵

Mimosoudní fáze

Věřitel se ve většině případů pokouší, takto pro obě strany nepříznivou situaci, řešit v mimosoudní fázi, kdy dlužníka upomíná a aktivně sděluje výši dluhu a kontaktní údaje pro vyřešení celé záležitosti.

Již i v mimosoudní fázi narůstá aktuální dluh, kdy věřitel musí zasílat upomínky, či předá pohledávku advokátní kanceláři, která je oprávněna nárokovat za jednotlivé úkony odměnu.³⁶

V této fázi je zpravidla ještě možné dohodnout s věřitelem způsob splacení vzniklého dluhu, ze strany dlužníka je však zapotřebí vyvinout aktivitu a přesvědčit věřitele o jeho snaze dostát svým závazkům. Jedna z častých chyb, které se dlužníci dopouštějí je právě nekontaktnost, kdy dlužníci odmítají s věřitelem komunikovat a zbavují se tak možnosti mimosoudního vyřešení dané záležitosti.

³³ NĚMEC, Jan. Život na dluh si žádá vymahače. *Ekonom*. 2013, **57**(11), 5-9, ISSN 1210-0714

³⁴ NĚMEC, Jan. Život na dluh si žádá vymahače. *Ekonom*. 2013, **57**(11), 5-9, ISSN 1210-0714

³⁵ NĚMEC, Jan. Život na dluh si žádá vymahače. *Ekonom*. 2013, **57**(11), 5-9, ISSN 1210-0714

³⁶ ust. § 7, § 11, § 13 odst. 3 advokátního tarifu

Níže uvádím názorný příklad, jak se může při nesplacení dluhu nebo při neuzavření dohody částka navyšovat, a to už i v mimosoudní fázi.

Příklad:

pohledávka 24 000.00 Kč – odměna advokáta pak za vyhotovení a odeslání kvalifikované předžalobní upomínky činí dle ustanovení § 7 ve spojení s ustanovením § 8 odst. 1) a § 11 odst. 1) písm. d) a § 13 odst. 3 vyhlášky č. 177/1996 Sb., advokátní tarif, 2 492.60 Kč včetně DPH (2 060.00 Kč + 432.60 Kč DPH) spolu s náhradou hotových výdajů dle ustanovení § 13 vyhlášky č. 177/1996 Sb., advokátní tarif, v úhrnné výši 363.00 Kč včetně DPH (300.00 Kč + 63.00 Kč DPH), tj. náklady právního zastoupení v celkové výši 2 855.60 Kč

Soudní fáze

Pokud není tato mimosoudní fáze úspěšná, věřitel může přistoupit k uplatňování své pohledávky u soudu či jiného orgánu, který je k rozhodování ve věci příslušný (například Český telekomunikační úřad³⁷, Rozhodce³⁸, Stálý rozhodčí soud³⁹, ...).

V případě nárokování přiznání této pohledávky u soudu vznikají věřiteli náklady, které poté může na základě pravomocného rozhodnutí uplatnit na dlužníkovi (v tomto případě již žalovaný, či odpůrce). Prvotní náklady jsou za zaslání předžalobní upomínky a vynaložený soudní poplatek (správní poplatek, rozhodčí poplatek), který věřitel před zahájením řízení musí uhradit, jinak by nedošlo k projednání věci.⁴⁰

Po zahájení soudního či jiného řízení již je šance na uzavření dohody s věřitelem, která by dané náklady na toto řízení ušetřila, téměř nemožná.

³⁷ ust. § 108, § 129 zákona č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o elektronických komunikacích)

³⁸ ust. § 4 a násl. zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů

³⁹ ust. § 13 zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů

⁴⁰ ustanovení zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích (ust. § 1 ve spojení s ustanovením § 4 a ust. § 9)

Pro dlužníka jsou dále nejcitelnější náklady, které vznikají v okamžiku právního zastoupení věřitele, kdy advokát uplatňuje u soudu právní zastoupení.⁴¹

Níže opět uvádím příklad, jak se v této fázi již znatelně navyšuje původní nezaplacená částka.

Příklad:

pohledávka 24 000.00 Kč – v návaznosti na nález Ústavního soudu Pl. ÚS 25/12 bude činit výše náhrady nákladů řízení v souladu s advokátním tarifem a zákonem č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, částku 9 766.80 Kč, sestávající se z uhrazeného soudního poplatku ve výši 1 200.00 Kč, odměny advokáta za tři úkony právní služby 7 477.80 Kč včetně DPH (3 x 2 060.00 Kč, tj. 6 180.00 Kč + 1 297.80 Kč DPH) a náhrady hotových výdajů za tři úkony právní služby (převzetí a příprava zastoupení, kvalifikovaná výzva k plnění, sepsání žaloby) ve výši 1 089.00 Kč (900.00 Kč + 189.00 Kč DPH)

Exekuční fáze

V případě, kdy nedojde k zaplacení dluhu (pohledávky) ani v soudní fázi vymáhání, věřitel může svou pohledávku dále vymáhat v exekuční fázi. Nutným a zároveň nezbytným předpokladem k tomu, aby mohla být provedena exekuce, je, že oprávněný musí disponovat tzv. exekučním titulem, kterým je například pravomocné a vykonatelné rozhodnutí soudu, zejména tedy rozsudek, platební rozkaz, dále pak například pravomocný a vykonatelný rozhodčí nález či pravomocné a vykonatelné rozhodnutí orgánů státní správy.

V neposlední řadě je exekučním titulem i notářský zápis s doložkou přímé vykonatelnosti. Zvláštností od ostatních exekučních titulů je pak to, že na rozdíl od těchto, u nichž je nutností projít soudní/správní/rozhodčí fází, může k uzavření notářského zápisu s doložkou vykonatelnosti dojít i v mimosoudní fázi. V případě, že dlužník na tuto variantu přistoupí v mimosoudní fázi, ušetří si tak případné náklady soudního či jiného řízení. Výdajem je

⁴¹ vyhláška č. 177/1996 Sb. (advokátní tarif)

v tomto případě poplatek za sepis takového notářského zápisu, která zpravidla nese dlužník. To platí pouze v případě, že dlužník dle uzavřeného notářského zápisu plní. Nutno však upozornit, že v případě porušení sjednaných podmínek, může se strany věřitele dojit k podání exekučního návrhu bez nutnosti zahajování dalších řízení, a to právě s ohledem na doložku přímé vykonatelnosti.⁴²

Pokud tedy věřitel v této fázi oprávněný disponuje exekučním titulem, může podat návrh na nařízení exekuce. Tento návrh se podává přímo k soudnímu exekutorovi.

V této fázi dlužníkovi (povinnému) vznikají opět další náklady. Jsou to náklady právního zastoupení v exekuční fázi (v případě, kdy je oprávněný právně zastoupen)⁴³, odměny exekutora a náklady exekuce viz příklad níže.⁴⁴

Příklad:

pohledávka ve výši 24.000,- Kč v návaznosti na nález Ústavního soudu Pl. ÚS 25/12 bude činit výše náhrady nákladů nalézacího řízení za použití advokátního tarifu částku 9.766,80 Kč, sestávající se z uhrazeného soudního poplatku ve výši 1 200.00 Kč, odměny advokáta ve výši 7 477.80 Kč (6 180.00 Kč + 1 297.80 Kč DPH) a náhrady hotových výdajů za tři úkony právní služby (převzetí a příprava zastoupení, kvalifikovaná výzva k plnění, podání žaloby) ve výši 1 089.00 Kč (900.00 Kč + 189.00 Kč DPH) a náhrada nákladů oprávněného v exekučním řízení bude činit odměnu advokáta z dva pět úkony právní služby včetně dvou režijních paušálů a DPH v celkové výši 3 218.60 Kč, náhrada hotových výdajů exekutora 3 500.00 Kč + 735.00 Kč DPH a odměna za exekuci 3 600.00 Kč + 756.00 Kč DPH

Po celou dobu, kdy dlužník není schopen danou pohledávku splácet, je věřitel oprávněn požadovat z dané pohledávky úroky z prodlení. Úrok z prodlení je tedy v podstatě sankce,

⁴² ust. § 71 odst. a-c zákona č. 358/1992 Sb., notářský řád

⁴³ ust. § 87 odst. 2 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád)

⁴⁴ ust. § 87 odst. 1 a odst. 3 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád)

kterou je postižen dlužník v okamžiku, kdy svůj peněžitý závazek neplatí řádně a včas. Tento závazek vzniká bez ohledu na příčiny, které způsobily opoždění.⁴⁵

Kromě úroku z prodlení lze ve smlouvě například o úvěru sjednat úrok z úvěru tzv. smluvní pokutu. O tyto úroky a poplatky se dluh navyšuje a běží prakticky až do úplného zaplacení pohledávky.

5.4.1 Změny právních předpisů v problematice zadlužování

V této podkapitole bych chtěla stručně uvést některé zásadní změny v právních předpisech, které se dotýkají problematiky rozebrané v kapitole o právních důsledcích.

Novela OSŘ a exekučního řádu

Dle novel občanského soudního řádu a exekučního řádu, které nabyly účinnosti 1.1.2013, dochází v některých případech k posílení ochrany dlužníka, v některých případech se změny dlužníků dotknou spíše negativně.

Předžalobní výzva

Dle novely Občanského soudního řádu, zákona č. 99/1963 Sb, § 142a je povinností věřitelů kontaktovat dlužníka ještě předtím, než podá návrh na zahájení soudního řízení, a vyzvat ho k úhradě dluhu. Zákon přitom nezmiňuje povinnost doručení, ale odeslání předžalobní výzvy, ke které musí dojít nejpozději sedm dní před podáním návrhu na zahájení soudního řízení. Nesplnění této povinnosti nemá za následek nepřiznání práva věřiteli, ale vede k nepřiznání náhrady nákladů řízení.⁴⁶

⁴⁵ § 517 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

⁴⁶ Novela Občanského soudního řádu a Exekučního řádu (zákon č. 396/2012 Sb.)

Nutno podotknout, že dle aktuálního vývoje vyžadují úkon zaslání předžalobní výzvy nejen soudy, ale i správní a rozhodčí orgány. Stran skutečnosti, že v zákonné dikci ust. § 142a není zakotvena podmínka prokázání zaslání takové výzvy dlužníku, některé rozhodující orgány tuto povinnost dovozují a v případě, že věřitel není schopen odeslání prokázat, není ani jim náhrada nákladů řízení přiznávána.⁴⁷

Slučování exekucí

Významnou změnou, která může dlužníkovi ušetřit vysoké částky, je povinnost spojování exekucí, které jsou vedeny jedním věřitelem proti jednomu dlužníkovi. Slučovat se přitom budou jak exekuce vedené pod jedním exekutorským úřadem, tak na návrh dlužníka i ty, které řeší různí exekutoři, a jde o pohledávky různých oprávněných.⁴⁸

Dluhy ve společném jmění manželů

Negativní novinkou pro dlužníky pak jistě je skutečnost, že nově je možné pro dluhy spadající do společného jmění manželů exekučně postihnout účet, mzdu, důchod nebo jiný příjem manžela dlužníka. Do společného jmění manželů spadají i dluhy, které sjednal za trvání manželství jeden z manželů bez vědomí druhého, pokud jsou svým rozsahem přiměřené majetkovým poměrům manželů.⁴⁹

U dluhů na výživném byl pak novelou zaveden nový způsob exekuce, a to zabavení řidičského oprávnění.⁵⁰

Novela zákona o rozhodčím řízení

V loňském roce došlo také k novelizaci zákona č. 216/1994 Sb. o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů - zákon č. 19/2012 Sb., s účinností od 1.4.2012, která zavádí spoustu novinek a zpřísňuje podmínky pro rozhodčí smlouvy a řízení ve vztahu

⁴⁷ Novela Občanského soudního řádu a Exekučního řádu (zákon č. 396/2012 Sb.)

⁴⁸ Novela Občanského soudního řádu a Exekučního řádu (zákon č. 396/2012 Sb.)

⁴⁹ Novela Občanského soudního řádu a Exekučního řádu (zákon č. 396/2012 Sb.)

⁵⁰ Novela Občanského soudního řádu a Exekučního řádu (zákon č. 396/2012 Sb.)

ke spotřebiteli. Významnou změnou je povinnost uzavírat a podepisovat rozhodčí smlouvu na samostatné listině než je smlouva hlavní a povinnost podat spotřebiteli náležité vysvětlení s dostatečným předstihem již před samotným podpisem rozhodčí doložky o tom, jaké všechny následky pro něj z rozhodčí smlouvy mohou nastat. Další změnou je zpřísnění kvalifikačních podmínek na osobu rozhodce rozhodující ve sporech ze spotřebitelských smluv. Nově je zde možnost spotřebitele obrátit se žalobou na zrušení rozhodčího nálezu na obecný soud v případě, že rozhodčí nález byl vydán v rozporu s právními předpisy na ochranu spotřebitele nebo ve zjevném rozporu s dobrými mravy nebo veřejným pořádkem.⁵¹

Bagatelní spory

Jak již bylo zmíněno výše, zahájení soudního řízení sebou nese další navýšení nákladů. Je-li věřitel ve sporu právně zastoupen advokátem, může požadovat přiznání náhrady nákladů řízení sestávající z vynaloženého soudního poplatku, odměny advokáta, režijních paušálů a je-li advokát plátcem DPH, pak i z DPH. Tyto jednotlivé položky jsou požadovány v souladu s právními předpisy, a to zákon o soudních poplatcích, č. 549/1991 Sb., vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 484/2000, Sb. a č. 177/1996 Sb.

S ohledem na zvyšující se zadluženost obyvatel pochopitelně přibývá i soudních sporů. I zahlcenost těchto rozhodujících orgánů předmětnými spory byla důvodem, kdy se velmi začala diskutovat otázka přiznávání nákladů řízení ve věcech bagatelních sporů, kdy soudy vyšší nákladů řízení označovali za nepoměrnou ve vztahu k žalované částce, někdy za rozpornou s dobrými mravy. Bagatelním sporem rozumějme spor o zaplacení, kdy žalovaná jistina nepřesahuje částku 10 000.00 Kč.

Nejprve tedy v soudní praxi začalo obecně docházet k přiznávání nižších nákladů řízení, a to buď způsobem, kdy náklady řízení nebyly přiznávány dle vyhl. č. 484/2000 Sb., ale podle vyhl. č. 177/1996 Sb., Dále po vydání nálezu ÚS č. 3296/2012 bylo soudům umožněno přiznávat věřitelům náklady ve výši jednonásobku žalované jistiny. V některých

⁵¹ Novela zákona o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů (zákon č. 19/2012 Sb.)

extrémních případech soudy nepřiznávali náklady řízení vůbec, v ojedinělých případech pak žalobci nepřiznaly ani vynaložený soudní poplatek.

Reakcí na různé způsoby přiznávání náhrady nákladů řízení pak byla novelizace vyhlášky 484/2000 Sb., která výši odměn stanovila s rozdělením dle výše žalované jistiny, tzn., že došlo k razantnímu ponížení této odměny, a tedy i celkových přiznávaných nákladů řízení.

Nutno podotknout, že iniciátorem tohoto trendu byly hromadné žaloby zejména u pohledávek vzniklých z jízdného, jejichž jistiny se pohybovaly kolem 1 000.00 Kč, přitom dle původně platné úpravy mohl žalobce na nákladech řízení u této jistiny vysoudit až 8 220.00 Kč, podle stávající úpravy je to částka cca 3 500.00 Kč v závislosti na výši jistiny.

6 Prevence a způsoby řešení zadlužování

6.1 Finanční vzdělávání

Existuje velké množství návodů, rad, jak se chovat v situacích, když je člověk ve finanční tísní, ale myslím si, že nejdůležitější je, aby se těmto situacím včas předcházelo, i když ne vždy to můžeme ovlivnit. V současné době není finanční vzdělávání zařazeno do osnov základních škol. Do budoucna by tedy bylo třeba vytvořit takový systém finančního vzdělávání, který by zvyšoval finanční gramotnost občanů.

Finanční gramotnost můžeme definovat takto: „*Finanční gramotnost je soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan se orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní/rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace.*“⁵²

Finanční gramotnost v sobě zahrnuje 3 následující složky:

- peněžní gramotnost, která v sobě zahrnuje znalosti nutné pro správu hotovostních a bezhotovostních peněz transakcí s nimi a dále správu nástrojů k tomu určených (např. běžný účet),
- cenovou gramotnost představující znalosti v oblasti cenových mechanismů a inflace,
- rozpočtovou gramotnost zahrnující kompetence nezbytné pro správu osobního či rodinného rozpočtu (např. schopnost vést rozpočet, stanovovat finanční cíle) a zahrnuje i schopnost zvládat různé životní situace z finančního hlediska.

⁵² Ministerstvo financí ČR. Národní strategie finančního vzdělávání [online]. [cit. 20.1.2012]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ft_strategie_financniho_vzdelavani.html>

Rozpočtová gramotnost v sobě samozřejmě nese i schopnost správy finančních aktiv (vklady, investice) a správu finančních závazků (úvěry).⁵³

V roce 2010 byla Ministerstvem financí vytvořena a následně schválena tzv. Národní strategie finančního vzdělávání, která se touto problematikou zabývá. Nesnaží se konkretizovat jednotlivé projekty, ale spíše tyto projekty zastřešit pomocí společných cílů a principů. Tato strategie vymezuje základní úkoly a principy v oblasti finančního vzdělávání s důrazem na hlavní úlohu institucí veřejné správy. I průzkumy, které zadalo Ministerstvo financí v roce 2007, ukázaly, že potřeba systematického rozvoje finančního vzdělávání občanů je značná.⁵⁴

Ve výše zmíněné strategii se hovoří o tzv. dvoupilířové struktuře, která je postavena na finančním vzdělávání žáků v počátečním vzdělávání a na finančním vzdělávání občanů v dalším vzdělávání. Finanční vzdělávání žáků v počátečním studiu by měl samozřejmě zajišťovat především stát, tedy Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Oproti finančnímu vzdělávání občanů, které by měl zajišťovat především soukromý sektor. Finanční vzdělávání občanů v dalším vzdělávání je zaměřeno především na dospělou populaci, tedy spotřebitele finančních produktů a služeb.⁵⁵

V současné době již existuje několik projektů týkající se finančního vzdělávání občanů. Například společný projekt finančních asociací a Ministerstva financí ČR. Jedná se o projekt internetových stránek (www.financnivzdelavani.cz) podporovaných právě profesními asociacemi a dalšími subjekty působícími na finančním trhu v ČR a dále pak Českou národní bankou a již zmíněným Ministerstvem financí ČR. Hlavním cílem projektu je osvěta ve finančních záležitostech. Je zaměřen na přiblížení jak fungování finančních produktů, tak přístupů k řešení potřeb, cílů a situací, které jsou nakonec s penězi vždy nějak spojeny.⁵⁶

⁵³ Ministerstvo financí ČR. Národní strategie finančního vzdělávání [online]. [cit. 20.1.2012]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ft_strategie_financniho_vzdelavani.html>

⁵⁴ Ministerstvo financí ČR. Národní strategie finančního vzdělávání [online]. [cit. 20.1.2012]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ft_strategie_financniho_vzdelavani.html>

⁵⁵ Ministerstvo financí ČR. Národní strategie finančního vzdělávání [online]. [cit. 20.1.2012]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ft_strategie_financniho_vzdelavani.html>

⁵⁶ Financnivzdelavani.cz [online]. [cit. 20.1.2013]. Dostupné z: <<http://www.financnivzdelavani.cz/webmagazine/page.asp?idk=438>>

Dalším projektem je například projekt s názvem Abeceda rodinných financí, který je zaměřen na finanční vzdělávání široké veřejnosti, probíhající přímo v komunitách s cílem zvýšit finanční gramotnost, podpořit pochopení fungování peněz celému spektru jejich uživatelů, od mládeže až po seniory, které by následně mělo vést ke zvýšení jejich životní úrovně. Základním principem a snahou tohoto projektu je dostupnost finančního vzdělávání pro širokou veřejnost. Partnery tohoto projektu jsou: Finanční arbitr České republiky, Britská obchodní komora, Provident financial a Sdružení českých spotřebitelů. Abeceda rodinných financí podporuje další projekty finančního vzdělávání pro různé cílové skupiny pomocí grantů.⁵⁷

6.1.1 Finanční gramotnost – součást školních osnov

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy v reakci na zvýšené potřeby společnosti po finančním vzdělávání obyvatelstva již v období studia na základních školách a na základě požadavků vycházejících z mezinárodních výzkumů vydalo Opatření ministra školství, mládeže a tělovýchovy, kterým se mění Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV), který nabývá účinnosti od 1.9.2013.

Úprava RVP ZP měla hlavně více upozornit a zdůraznit důležitost některých témat v současné době. Spolu s dalšími důležitými změnami byl do školních osnov zaveden od září 2013 i nový předmět s názvem Finanční gramotnost. Důvody pro zavedení tohoto předmětu do osnov uvádí Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy zejména orientace na finančním trhu a umět zodpovědně přistupovat k rodinnému rozpočtu s ohledem na měnící se životní situace.⁵⁸

Dokumenty, z kterých vychází zavedení tohoto předmětu do osnov základních škol, jsou tyto: Usnesení vlády č. 1594 ze dne 7. prosince 2005, Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách (2007), ve které je obsažen Standard

⁵⁷ Abecedarodiny [online]. [cit. 13.1.2013]. Dostupné z: <<http://www.abecedarodinnychfinanci.cz>>

⁵⁸ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. [cit. 11.3.2013]. Dostupné: <<http://www.msmt.cz/file/26989>>

finanční gramotnosti (tento materiál byl vypracován MF ve spolupráci s MŠMT a MPO), Strategie finančního vzdělávání/Národní strategie finančního vzdělávání (2007/2010).⁵⁹

6.2 Insolvenční řízení

Jeden ze způsobů, jak řešit životní situaci s několikatisícovými dluhy, když už je člověk prakticky v bezvýchodné situaci, může být insolvenční řízení respektive osobní bankrot. Cílem insolvenčního zákona a řízení o úpadku je především obnovit ekonomickou soběstačnost dlužníka.

Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení je jedna z možností, jak vyřešit složitou životní situaci, která vede často k dluhové pasti pro lidi, kteří absolutně nezvládají splácet své závazky ať již z důvodu ztráty zaměstnání či osobní nezodpovědnosti apod. Insolvenční řízení je specifický druh civilního řízení, jehož smyslem je uspokojit věřitele z majetku dlužníka. Insolvenční řízení má několik fází, i když průběh se může nepatrně lišit v závislosti na specifičnosti daného dlužníka. První fází je určitě podání insolvenčního návrhu, následuje zahájení insolvenčního řízení, dále fáze, kdy je rozhodnuto o úpadku dlužníka a rozhodnutí o způsobu řešení úpadku dlužníka.⁶⁰

Úpadek dlužníka může být řešen třemi způsoby. Prvním ze způsobů je *konkurs*. Jedná se o zpeněžení majetku dlužníka a rozdělení výtěžku mezi věřitele. Pohledávky věřitelů, které se z výnosu zpeněžení majetkové podstaty neuspokojí nebo uspokojí jen z části, ale nezanikají.⁶¹

Druhým způsobem řešení úpadku dlužníka je *reorganizace*. Tento způsob je určen pro dlužníky, jejichž obrat je více než sto miliónů korun nebo zaměstnávají-li alespoň 100 zaměstnanců v pracovním poměru. Podnikatel také nemůže být v likvidaci. Dlužník

⁵⁹ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. [cit. 11.3.2013]. Dostupné: <<http://www.msmt.cz/file/26989>>

⁶⁰ Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, v platném znění

⁶¹ Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, v platném znění

při tomto způsobu řešení úpadku může dále vyvíjet podnikatelskou činnost v mezích tzv. reorganizačního plánu, jehož cílem je především ozdravení podniku a urovnání vztahů mezi věřiteli a dlužníkem.⁶²

Poslední možností řešení dlužníkovy úpadku je **oddlužení**. O oddlužení může žádat každý občan České republiky starší 18 let. Je třeba, aby měl více jak dva věřitele a byl po splatnosti více jak 30 dní s jakoukoli splátkou. Další podmínkou je pravidelný měsíční příjem a schopnost splatit minimálně 30 % svých dluhů v průběhu pěti let.

Návrh na povolení oddlužení musí obsahovat:

- označení dlužníka a osob oprávněných za něho jednat,
- údaje o očekávaných příjmech dlužníka v následujících 5 letech,
- údaje o příjmech dlužníka za poslední 3 roky,
- návrh způsobu oddlužení nebo sdělení, že dlužník takový návrh nevznáší.⁶³

K návrhu je nutné přiložit seznam majetku a seznam závazků, a případný písemný souhlas nezajištěného věřitele s tím, že hodnota plnění, které při oddlužení obdrží, bude nižší než 30 % jeho pohledávky, dále listiny dokládající údaje o příjmech dlužníka za poslední tři roky, údaje o očekávaných příjmech dlužníka v následujících 5 letech.⁶⁴

Pokud soud rozhodne o povolení oddlužení Usnesením o schválení oddlužení, rozhodnutí se zveřejní v insolvenčním rejstříku a dojde tak k jeho účinnosti. V rozhodnutí jsou důležité informace pro další průběh řízení, a to například způsob oddlužení. Máme dva způsoby oddlužení. Prvním je zpeněžení majetkové podstaty neboli jednorázové vyrovnání. Tímto způsobem oddlužení dojde k prodeji dosavadního majetku dlužníka a k jednorázovému uspokojení věřitelů, kteří si mezi sebe rozdělí výnos z tohoto prodeje. Tento způsob oddlužení se podobá zpeněžení majetkové podstaty v konkursu. Zákon i přímo odkazuje při této formě oddlužení na část insolvenčního zákona o konkursu.⁶⁵

⁶² Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, v platném znění

⁶³ Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, v platném znění

⁶⁴ Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, v platném znění

⁶⁵ Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, v platném znění

Druhým způsobem oddlužení je oddlužení plněním splátkového kalendáře. Dlužník musí 5 let měsíčně splácet nezajištěným věřitelům ze svých příjmů částku, kterou by bylo možno srazit při exekuci vymáháním přednostních pohledávek. Pohledávky zajištěných věřitelů se uspokojí z výtěžku zpeněžení zajištění a současně po dobu 5 let hradí dlužník splátky na pohledávky nezajištěných věřitelů podle daného poměru. Dlužník tedy splácí dle splátkového kalendáře ke konečnému cíli třiceti procent z celkové výše pohledávek. Po pěti letech dojde k ukončení řízení o oddlužení, pokud dlužník splní řádně a včas své povinnosti. Poté může dlužník podat k soudu návrh na osvobození od placení pohledávek zahrnutých do oddlužení, a to v rozsahu, v němž dosud nebyly uspokojeny. Soud tak může dlužníka od placení pohledávek osvobodit. Osvobození dlužníka od placení závazků však neznamená, že tyto pohledávky zanikají. Brání však věřitelům tyto pohledávky vymáhat soudní cestou. Současně ale začíná běžet tříletá lhůta, kdy může být osvobození odejmuto a to v případě, že dlužník jednal podvodně vůči věřitelům nebo pokud byl odsouzen za úmyslný trestný čin vztahující se k oddlužení anebo osvobození.⁶⁶

Vzhledem k již uceleným údajům za rok 2012 můžeme porovnat vývoj insolvenčních návrhů od platnosti Insolvenčního zákona do konce předchozího roku.

Počet insolvenčních návrhů stále roste a v roce 2012 je patrný skok o 32% s porovnáním na rok předchozí. Hlavní podíl na tomto růstu mají fyzické osoby, u kterých je počet insolvencí navýšen dokonce o 35% na rozdíl od mírně stagnujících společností respektive právnických osob. Přesné údaje dokládám v přehledu níže.⁶⁷

Tabulka č.1 - Počet insolvencí v roce 2009 – 2012

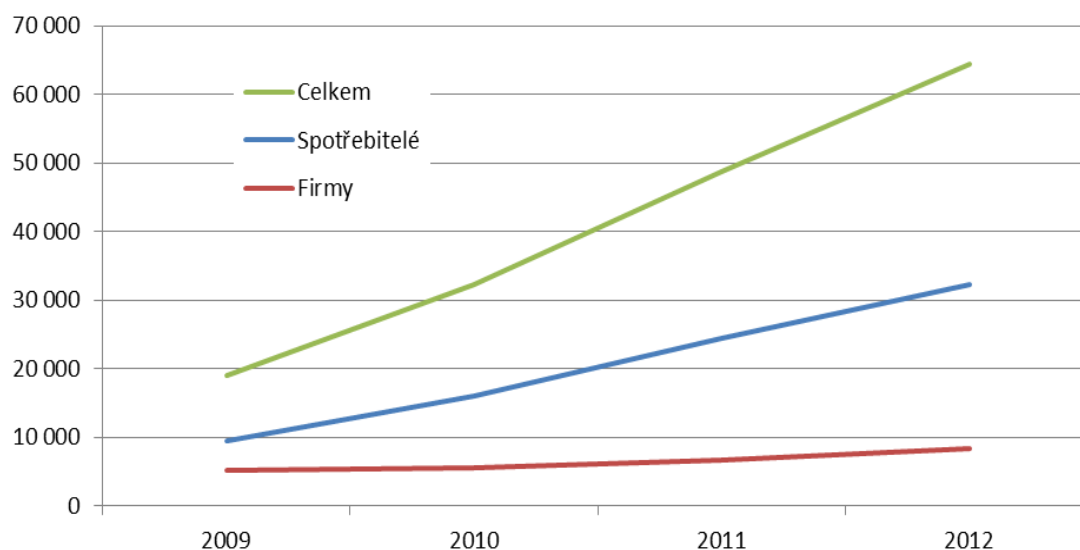
Rok	2009	2010	2011	2012
Firmy	5 255	5 559	6 753	8 398
Spotřebitelé	4 237	10 559	17 600	23 830
Celkem	9 492	16 118	24 353	32 228

Zdroj: Creditreform

⁶⁶ zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)

⁶⁷ Creditreform

Graf. č. 5 – Vývoj počtu insolvenčních řízení od roku 2009 do 2012

Zdroj: Creditreform

Dále je možné jednoznačně sledovat i různé rozložení a počet podaných návrhů na zahájení insolvenčního řízení dle krajů a dle toho následně dovozovat možné příčiny zadluženosti a specifika jednotlivých oblastí. Data k těmto poznatkům dokládám v praktické části mé diplomové práce.

Po získaných informacích a při prozkoumání relevantních dat si dovolím dovozovat, že v roce 2013 již nebude nárůst insolvenčních návrhů tak skokový, jako v předchozích letech, jelikož od ledna 2012 nabyla účinnosti antišikanózní novela insolvenčního zákona, která by měla daleko důkladněji ochránit věřitele a zamezit podávání insolvencí u případů, kdy dlužník má ještě určité možnosti své dluhy řešit.⁶⁸

Předpokládám, že až praxe ukáže, jak tato novela ovlivní další vývoj.

⁶⁸ Novela insolvenčního zákona (zákon č. 334/2012 Sb)

6.3 Dluhové poradenství

Velkou úlohu v problematice zadlužování domácností má dluhové poradenství. Dluhové poradenství patří do skupiny odborného sociálního poradenství, které je definováno jako poradenství se zaměřením na potřeby jednotlivých okruhů sociálních skupin osob v občanských poradnách, manželských a rodinných poradnách, poradnách pro seniory, pro osoby se zdravotním postižením, pro oběti trestných činů a domácího násilí; zahrnuje též sociální práci s osobami, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností. Součástí odborného poradenství je i půjčování kompenzačních pomůcek.⁶⁹

Jelikož vzrůstá počet zájemců o dluhovou problematiku, je nutné přizpůsobovat poradenství potřebám klientů, jelikož při zanedbávání této problematiky může docházet k výraznému ohrožení základních životních potřeb uživatelů, v extrémních případech i ohrožení sociálním vyloučením, jak jsem se již zmiňovala.

Dluhovému poradenství se ve velké míře věnuje již několik let asociace občanských poraden v projektu Dluhové poradenství proti dluhové pasti za podpory Československé obchodní banky, a.s., Poštovní spořitelny a Magistrátu hlavního města Prahy. Do projektu je začleněno několik občanských poraden po celé České republice.⁷⁰

Občanské poradny jsou připraveny pomoci široké škále možných klientů v oblasti dluhového poradenství v prakticky jakékoli fázi finanční tísně (exekuce majetku, možnost oddlužení...). Počet poraden, které jsou schopné poskytnout dluhové poradenství, se rok od roku rozšiřuje.

⁶⁹ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

⁷⁰ Obcanskeporadny.cz [online]. [cit. 23.5.2012]. Dostupné z:
<<http://dluhy.obcanskeporadny.cz/index.php/projekt>>

II. PRAKTICKÁ ČÁST

Jak již bylo rozebráno v teoretické části, problémy se splácením závazků přímo souvisí s finanční gramotností obyvatelstva. Lidé často nejsou schopni určit hranice svých možností nebo si prostě jen nepřečtou, co podepisují a neuvědomí si, jaké bude mít porušení splátek dopady na jejich budoucí život a život jejich rodiny. V důsledku neznalosti této problematiky se lidé dostávají často do bezvýhodných situací.

V praktické části mé práce bych se proto zaměřila na zkoumání toho, jestli mladí lidé ve věku 18 – 25 let (dále jen mladí lidé) mají základní znalosti v oblasti financí, rozumí problematice úvěrů a půjček a jak přistupují k možnosti si půjčku či úvěr vzít. Mnoho lidí se dostane do složité finanční situace právě proto, že si vezmou úvěr na velice nízkou částku s velmi vysokým úrokem. A bohužel díky neznalosti nedokážou odhadnout důsledky nehrazení splátek. Dále se chci také zaměřit na zjištění zdroje znalostí o této problematice, zda nejvíce informací získali mezi svými přáteli či rodinou nebo naopak ve školních lavicích.

7 Cíle výzkumu

- Zjistit informovanost mladých lidí o problematice úvěrů, půjček a důsledky nesplacení
→ znalost základních pojmů, sankcí při nemožnosti splácet apod.
- Zjistit jakou úlohu v informovanosti mladých lidí v této problematice má škola, rodina, média, praxe
- Zjistit postoje mladých lidí (hodnotová stránka) k využívání úvěrů a zadlužování
→ na co by si byli ochotni půjčit, jakou částku či jestli tak v minulosti již učinili

8 Hypotézy

- H1** Předpokládám, že více než polovina respondentů má základní znalosti o problematice úvěrů, tj. zodpoví správně min. 5 ze 6 otázek zaměřených na finanční gramotnost (otázka číslo 4-9)
- H2** Předpokládám, že většina respondentů čerpá informace, které jí umožňují orientovat se v oblasti financí, z médií.
- H3** Domnívám se, že minimálně polovina respondentů by si byla ochotna vzít (nebo si již v minulosti vzala) úvěr nebo půjčku na bydlení.
- H4** Domnívám se, že většina respondentů by si nevezala úvěr nebo půjčku do 20 tis. Kč, a ani v minulosti tak neučinila.

9 Výzkumné metody

9.1 Zkoumaný soubor a metody výběru

Pro výběr vzorku jsem zvolila metodu nepravděpodobnostního výběru, a to výběru účelového. Výběr vzorku byl tedy proveden na základě zaměření výzkumu na mladé lidi Plzeňského kraje ve věku od 18 do 25 let, konkrétně studenty středních a vysokých škol. Při mém výzkumu jsem oslovila (elektronicky rozeslala dotazníky) 450 studentů středních a vysokých škol v Plzni (konkrétně se jednalo o Střední průmyslovou školu dopravní, Obchodní akademii, Střední odborné učiliště elektrotechnické, Západočeskou univerzitu). Z oslovených 450 respondentů, se mi vrátilo 311 dotazníků vyplněných. Návratnost dotazníků činila tedy necelých 70 %. 32 dotazníků jsem byla nucena vyřadit pro neúplnost vyplnění a dalších 21 dotazníků jsem vyřadila z důvodu, že respondenti nespádali do věkové hranice, kterou jsem si určila pro zkoumaný vzorek. K vyhodnocení a získání výsledků jsem tedy měla k dispozici vyplněné dotazníky od 258 respondentů, studentů středních a vysokých škol Plzeňského kraje.

9.2 Dotazník

Dotazník jako výzkumnou metodu jsem zvolila, protože potřebuji položit otázky většímu počtu respondentů. Dotazník zaručuje všem respondentům anonymitu. Další výhodou vidím v tom, že si oslovení respondenti mohou svojí odpověď rozmyslet a nemusejí se zbytečně vystavovat stresové situaci jako by to bylo například při osobním dotazování. Dotazník jsem se snažila vypracovat jednoduchý a srozumitelný.

Dotazník se skládal z 15 otázek - kombinace uzavřených a polootevřených a otevřených otázek. První tři otázky se týkaly Pohlaví, Věku a Současného studia, abych získala trochu bližší informace o respondentovi. Dalších 6 otázek bylo zaměřeno na znalosti respondentů

v oblasti financí – úvěry důsledky nesplácení apod. Jedna z dalších otázek se věnovala problému zdroje získaných informací v této oblasti a zbylá část otázek pak hodnotové stránce – ochotě si peníze půjčit a zjišťování, zda si již respondenti v minulosti peníze půjčili. Na vyplnění dotazníku bylo třeba asi 12 minut.

Dotazníkovému šetření předcházel předvýzkum, kterým jsem zjistila srozumitelnost otázek sestaveného dotazníku. Předvýzkum byl proveden na deseti respondentech. Z výsledků tohoto předvýzkumu jsem doplnila správnou odpověď v otázce číslo 8, kde se dvěma respondentům v předvýzkumu zdála původní odpověď *„Obě jsou platební karty, ale debetní je vázána k běžnému účtu a nelze s ní čerpat do minusu, kreditní karta je úvěrová karta a není vázána na běžný účet.“* trochu zavádějící z důvodu možnosti čerpat prostředky na běžném účtu do povoleného debetu. Změnila jsem tedy výše zmíněnou odpověď na *„Obě jsou platební karty, ale debetní je vázána k běžnému účtu, čerpáte vlastní prostředky, případně pokud máte na svém účtu povolený debet, můžete prostředky čerpat i do minusu, kreditní karta je úvěrová karta a není vázána na běžný účet.“*

10 Výsledky dotazníkového šetření

Vyplněné dotazníky jsem postupně vyhodnocovala a data zpracovávala. Níže již přecházím k samotným výsledkům dotazníkového šetření. Výsledky výzkumu jsem členila dle ověřování jednotlivých hypotéz. Pro přehlednost vždy na začátku uvádím, o jakou hypotézu se jedná.

10.1 Ověření hypotézy č. 1

H1 Předpokládám, že více než polovina respondentů má základní znalosti o problematice úvěrů, tj. zodpoví správně min. 5 ze 6 otázek zaměřených na finanční gramotnost.

Pro potvrzení či vyvrácení hypotézy číslo 1 mi sloužily otázky číslo 4 až 9, které byly zaměřeny na zkoumání finanční gramotnosti respondentů.

Po vyhodnocení všech dotazníků jsem zjistila, že nejmenší problém dělala respondentům otázka číslo 4: *Co je to RPSN?*. 225 respondentů z 258 odpovědělo správně na tuto otázku. Naopak největší problém dělala respondentů otázka číslo 5: *Je výhodnější úvěr za 1 % p. m., nebo za 10 % p. a.?*. Celkem 110 respondentů nedokázalo správně vyhodnotit, zda je výhodnější úvěr za 1 % p.m. nebo za 10 % p.a. Tento výsledek je celkem překvapivý až zarážející, jelikož ve výsledku jde o jednoduchý matematický příklad.

Hypotéza číslo 1 byla vyhodnocením dotazníkového šetření plně potvrzena, jelikož minimální počet správných odpovědí, který byl zmiňován v součtu, vychází na 152 respondentů, jak je patrné z Tabulky č. 2 a dopočtem lze získat procentuální úspěšnost ve výši dosahující 59 % ze všech úspěšně vyhodnocených dotazníků.

Při podrobnějším zkoumání jsem se zabývala i možnou odchylkou při použití výpočtu nejčtetnějších, průměrných a středových odpovědí (viz Tabulka č. 3), kdy tyto hodnoty

se pohybují převážně v blízkosti čísla 5 nebo jsou plně rovni, tedy odchylka zde nelze vysledovat a to i z důvodu nekolísajícího a zároveň velice úzkého rozsahu číselné řady.

Tabulka č. 2 a 3 Četnost správných odpovědí/průměr, medián, modus

počet správných odpovědí	Četnost správných odpovědí
1	13
2	20
3	29
4	44
5	82
6	70
Celkový součet	258

průměr	medián	modus
4	5	5

Zdroj: Autorka práce

Úspěšnost správných odpovědí jsem zkoumala i dle dalších proměnných, kdy jsem se snažila zjistit, strukturu správných odpovědí dle pohlaví a vzdělání respondentů.

Zajímavé je zjištění, že muži nemají ani nejvyšší procento správných odpovědí (počítáno procento ze skupiny, jelikož údaje o počtu správných odpovědí jsou zkresleny o počet respondentů dané kategorie) ani v případě rozšíření skupiny na vyhodnocení správných odpovědí 4-6 nejsou procentuálně úspěšnější než ženy.

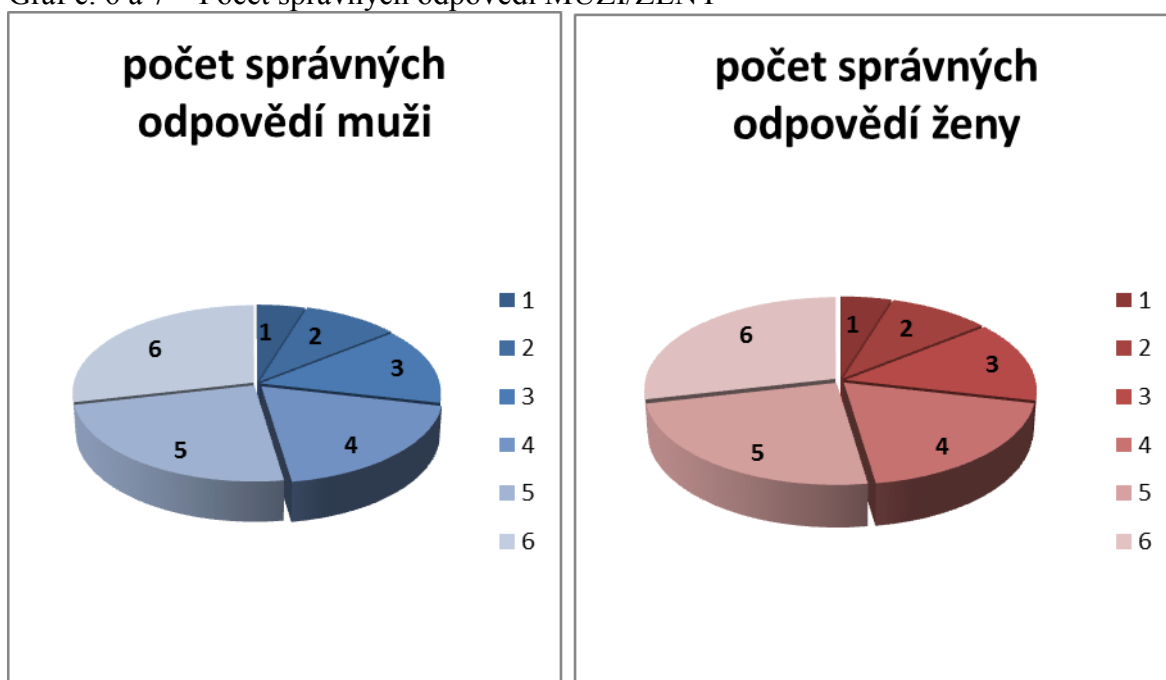
Pro názornou ilustraci a snadnější dokreslení citovaného výsledku jsme si dovolila níže v tabulce č. 4 a i v názorných grafech (č. 6 a č. 7) ukázat a doložit výsledky výzkumu v kategoriích s rozložením respondentů na muže a ženy s konkretizací počtu správných odpovědí.

Tabulka č. 4 – Správné odpovědi – rozdělení dle pohlaví

Pohlaví:	Počet správných odpovědí	Četnost správných odpovědí	% z kategorie
Muž	1	3	3%
	2	10	9%
	3	16	14%
	4	20	18%
	5	38	34%
	6	26	23%
Muž Celkem		113	44%
Žena	1	10	7%
	2	10	7%
	3	13	9%
	4	24	17%
	5	44	30%
	6	44	30%
Žena Celkem		145	56%
Celkový součet		258	100%

Zdroj: Autorka práce

Graf č. 6 a 7 – Počet správných odpovědí MUŽI/ŽENY

Zdroj: Autorka práce

Dalším parametrem respektive proměnnou u vyhodnocování počtu správných odpovědí bylo dle mého zkoumání vzdělání, kdy vzděláním není pro tento výzkum myšleno vzdělání dosažené (tedy dokončené), ale vzdělání, které aktuálně na úrovni středoškolského případně vysokoškolského probíhá.

Znovu se zde setkáváme s absolutní četností, kterou je třeba uvést do roviny četnosti relativní, jelikož počet respondentů se vzděláním středoškolským a vysokoškolským znovu nerovná poměru 1:1. Vycházíme-li tedy z % v dané kategorii, lze dále hodnotit získaná data a dovozovat dopady stávajícího (probíhajícího) vzdělání do rozsahu získaných informací a zkušeností v oblasti finanční gramotnosti.

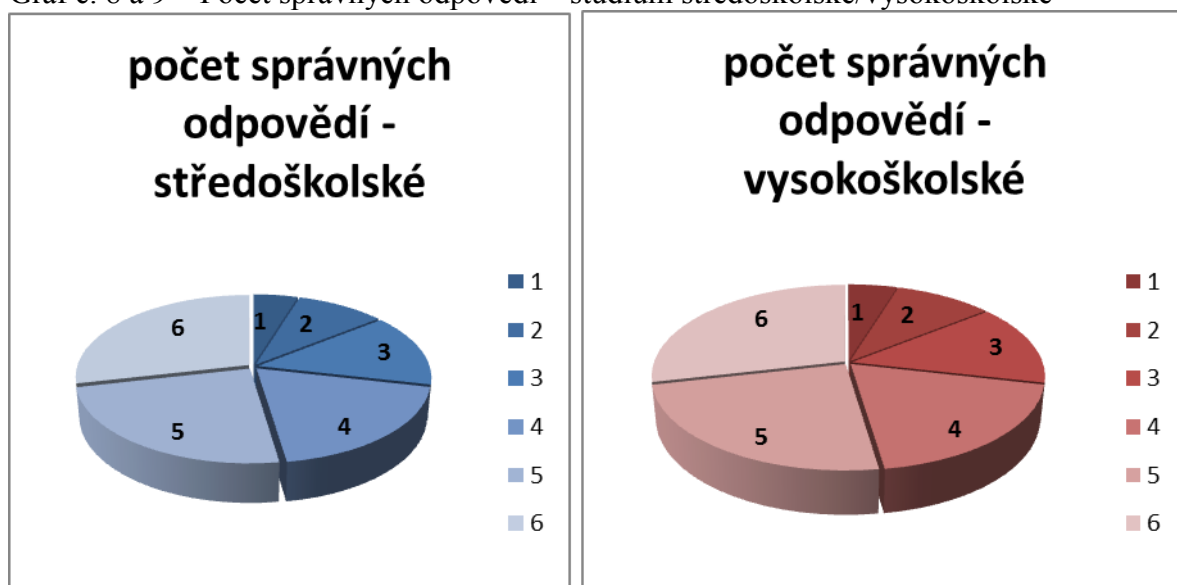
Zmiňované hodnoty dokládám pro srozumitelnost také v Tabulce č. 5 a grafu č 8 a 9., který je znovu rozdělen na kategorie a tentokrát dle vzdělání.

Tabulka č. 5 – Správné odpovědi – rozdělení dle typu studia

Vzdělání:	Počet správných odpovědí	Četnost správných odpovědí	% z kategorie
Středoškolské	1	10	9%
	2	14	13%
	3	16	15%
	4	22	20%
	5	29	27%
	6	17	16%
Střední s maturitou Celkem		108	
Vysokoškolské	1	3	2%
	2	6	4%
	3	13	9%
	4	22	15%
	5	53	35%
	6	53	35%
Vyšší odborné Celkem		150	
Celkový součet		258	100%

Zdroj: Autorka práce

Graf č. 8 a 9 – Počet správných odpovědí – studium středoškolské/vysokoškolské

Zdroj: Autorka práce

Dílčí závěr

Vzhledem k tomu, že se mi potvrdila hypotéza číslo 1, kdy jsem se domnívala, že většina respondentů (mladých lidí Plzeňského kraje) bude mít základní znalosti v oblasti finanční vzdělanosti, lze říci, že studenti středních a vysokých škol mají poměrně dobrý přehled v této problematice. Ve vztahu k dalším proměnným – pohlaví a vzdělání se ukázalo, že středoškolští studenti mají méně znalostí a zřejmě zkušeností v této oblasti, stejně tak jako mužská populace respondentů.

10.2 Ověření hypotézy č. 2

H2 Předpokládám, že většina respondentů čerpá informace, které jí umožňují orientovat se v oblasti financí, z médií.

Výsledek hypotézy číslo 2 jsem zjišťovala pomocí otázky číslo 10: Kde jste získal(a) nejvíce informací o problematice financí – úvěry, domácí rozpočet, zadlužování, důsledky zadlužování, apod.? Respondenti měli sestavit žebříček zdrojů, které jim poskytly nejvíce informací (1 nejvíce, 4 nejméně). K dispozici měli tyto možnosti:

Škola

Rodina, přátelé

Média (televize, noviny, rádio, internet, apod.)

Jinde (praxe, informační letáky, školení, semináře).

Jak je patrné z tabulky č. 6, hypotéza číslo 2 se také potvrdila, kdy 75 respondentů uvedlo, že nejvíce informací v oblasti financí získalo právě z médií. Rozdíl mezi jednotlivými zdroji ale není nijak markantní. Velké rozdíly v četnosti lze spatřit u známky číslo 4, tedy zdroj, který poskytl respondentům nejméně informací. 107 respondentů z 258 uvedlo, že nejméně informací získalo z kategorie *Jiné*. Zajisté souvisí i s věkem a tím, že studenti ať už středoškolští nebo vysokoškolští nenačerpali moc informací z vlastní praxe.

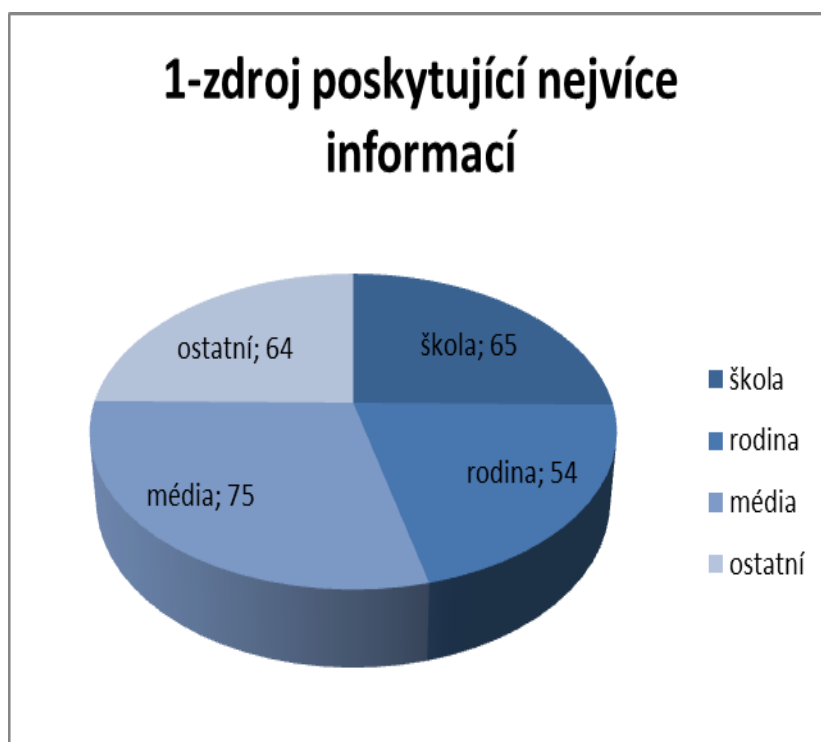
Tabulka č. 6 – Zdroje informací v oblasti financí

	1	2	3	4	průměr	modus	medián
škola	65	58	60	75	3	4	3
rodina	54	97	72	35	2	2	2
média	75	60	82	41	2	3	2
ostatní	64	43	44	107	4	4	3

Zdroj: Autorka práce

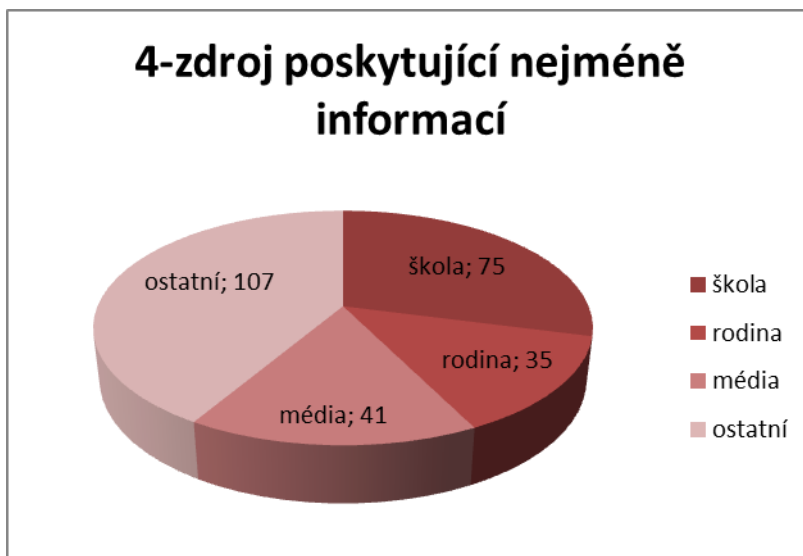
Pro názornost mezi zdroji označenými respondenty číslem 1 a 4 jsem níže zpracovala výsledky v grafické podobě (graf č. 10 a graf č. 11). Na první pohled jsou zde vidět rozdíly mezi jednotlivými kategoriemi – Škola, rodina, média, ostatní.

Graf č. 10 – Zdroj poskytující nejvíce informací

Zdroj: Autorka práce

Graf č. 11 – Zdroj poskytující nejméně informací

Zdroj: Autorka práce

Dílčí závěr

Ačkoli i u hypotézy číslo dvě došlo k jejímu potvrzení, nebyl výsledek dotazníkového šetření tak přesvědčivý. Z předešlých dílčích závěrů lze vyčíst, že vysokoškolští studenti mají větší přehled v oblasti financí, jak jsem uvedla v rozboru výsledků potvrzující hypotézu číslo 1. Nelze ale uvést, že největší podíl ve větší informovanosti zkoumaného vzorku by měla vliv právě škola – vzdělání, jak nám ukázaly výsledky.

10.3 Ověření hypotézy č. 3 a č. 4

- H3** Domnívám se, že minimálně polovina respondentů by si byla ochotna vzít (nebo si již v minulosti vzala) úvěr nebo půjčku na bydlení.
- H4** Domnívám se, že většina respondentů by si nevezala úvěr nebo půjčku do 20 tis. Kč, a ani v minulosti tak neučinila.

K vyvrácení či potvrzení hypotéz číslo 3 a 4 mi sloužily otázky číslo 11 až 15, které byly zaměřeny na to, zda si respondenti již v minulosti peníze půjčili či jejich ochotu si půjčit a jaký obnos.

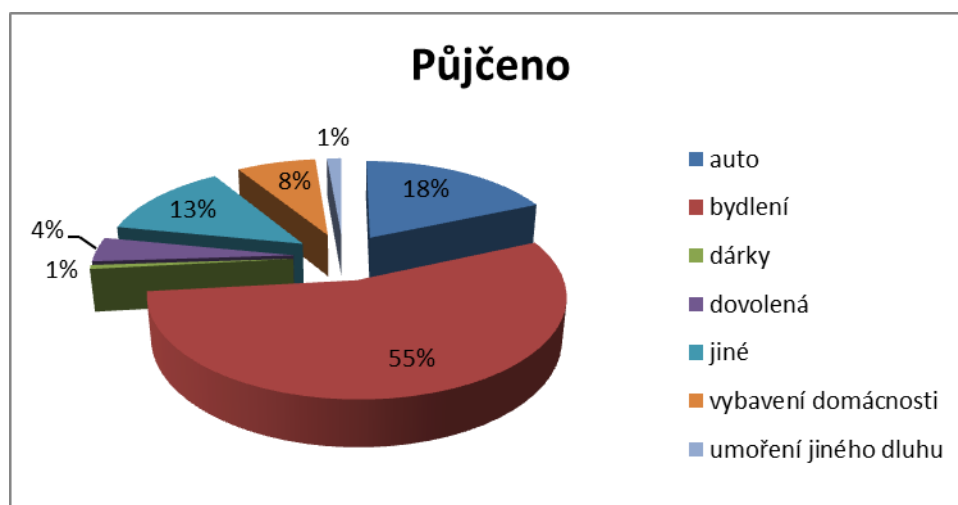
Hypotéza číslo 3 byla vyhodnocením mého výzkumu rovněž potvrzena, neboť jak u respondentů, kteří si ještě žádnou půjčku nevzali, tak i u těch kteří si již v minulosti finanční prostředky půjčili, se potvrdilo, že bydlení je naprosto specifickou položkou ze všech nabízených a ochota respondentů si na něj půjčit je mnohonásobně vyšší než u všech ostatních. Ze 146 účastníků výzkumu, kteří si již v minulosti půjčili, odpovědělo 80, tj. 55 %, že půjčku si brali za účelem pořízení bydlení, viz tabulka č. 7.

Tabulka č. 7 – Respondenti, kteří si již v minulosti půjčili

Respondenti, kteří si již v minulosti půjčili	Četnost	% z kategorie
Auto	27	18%
Bydlení	80	55%
Dárky	1	1%
Dovolená	6	4%
Jiné	19	13%
vybavení domácnosti	11	8%
umoření jiného dluhu	2	1%
Celkový součet	146	100%

Zdroj: Autorka práce

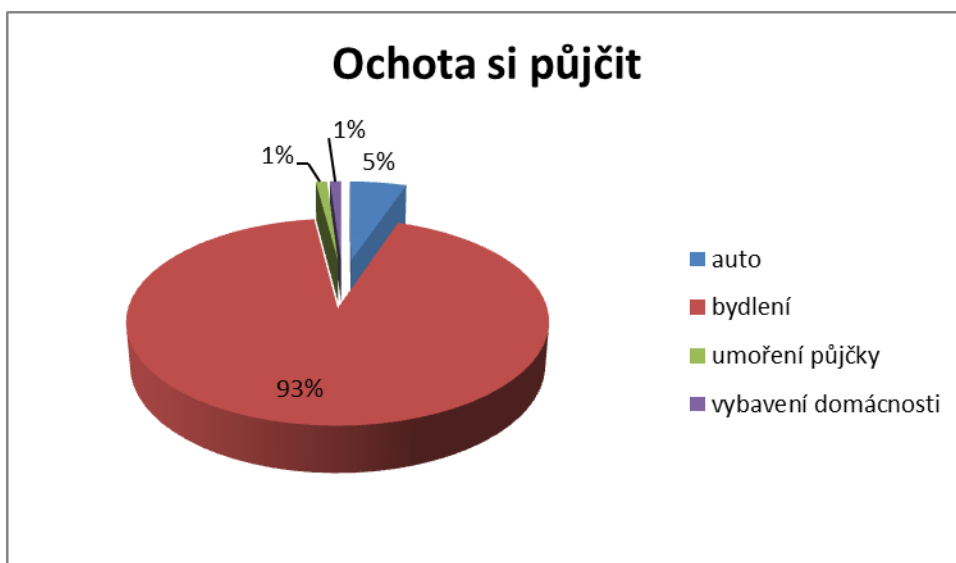
Graf č. 12 – Respondenti, kteří si již v minulosti půjčili

Zdroj: Autorka práce

Ještě znatelnější dominanci bydlení jako účelu půjčky pak nabídly výsledky dotazníkového šetření u otázky, na co by si respondenti byli ochotni půjčit. Zde pouze sedm účastníků výzkumu odpovědělo jinak a celých 93 % respondentů tak projevilo ochotu se v budoucnu zadlužit právě za účelem pořízení bydlení. Dle mého názoru se zde na výsledcích v Grafu č. 13 projevilo i to, že respondenti nahlíží na bydlení jako na formu investice do budoucna, zatímco ostatní nabízené varianty odpovědi mají víceméně dočasný až spotřební charakter.

Graf č. 13 – Ochota respondentů si půjčit

Zdroj: Autorka práce

Za poměrně překvapivý výsledek považuji naprosto zanedbatelný počet respondentů, kteří uvedli, že byli ochotni si půjčit na vybavení domácnosti. Takto odpověděl pouze jeden účastník (Tabulka č. 8), ačkoliv v dlouhodobých statistikách účelů půjček se právě vybavení domácnosti objevuje často na předních příčkách.

Tabulka č. 8 – Ochota respondentů si půjčit

Ochota respondentů si půjčit	Četnost	% z kategorie
Auto	5	5%
Bydlení	89	93%
umoření půjčky	1	1%
vybavení domácnosti	1	1%
Celkový součet	96	100%

Zdroj: Autorka práce

Hypotéza číslo 4 byla potvrzena. Dotazníkové šetření ukázalo, že pouze 16 % respondentů, kteří uvedli, že si již v minulosti půjčili, si půjčili právě obnos do 20 tis. Kč a jen 4 % respondentů, kteří si ještě v minulosti nepůjčili, by bylo ochotno si obnos do 20 tis. Půjčit, jak vidíme v tabulce č. 9.

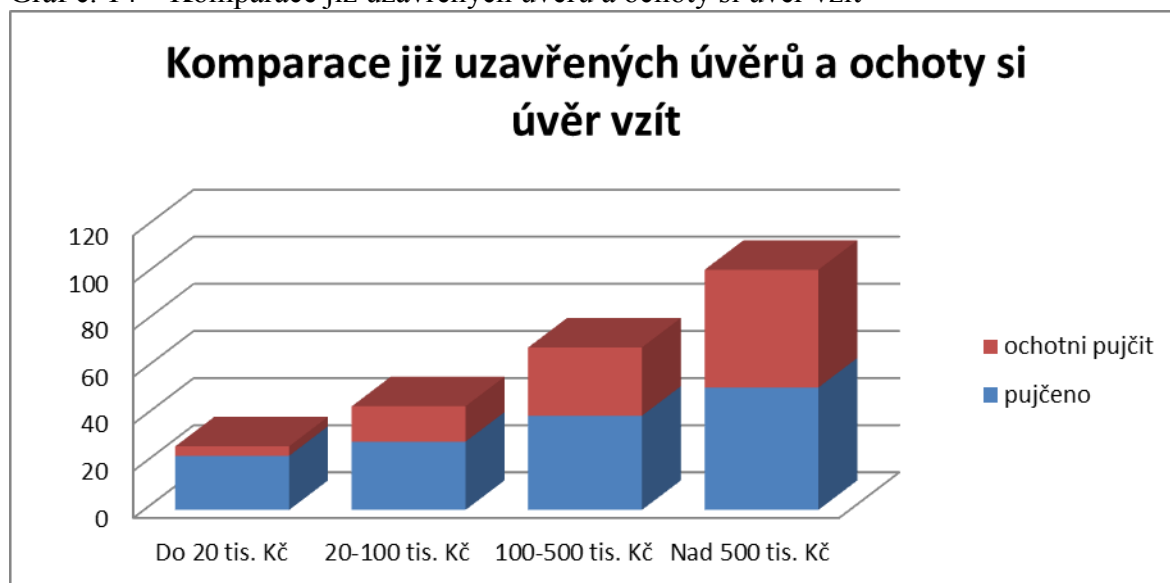
Tabulka č. 9 – Rozdělení půjček dle částek

Popisky řádků	Do 20 tis. Kč	20-100 tis. Kč	100-500 tis. Kč	Nad 500 tis. Kč	Celkový součet	% z celku
půjčeno	23	29	40	52	144	56%
	16%	20%	28%	36%		
ochotni půjčit	4	15	29	50	98	38%
	4%	15%	30%	51%		
neochotni půjčit					16	6%
					258	100%

Zdroj: Autorka práce

V grafu č. 14 je viditelné, že mezi respondenty, kteří již půjčku v minulosti využili a respondenty, kteří by byli ochotni si půjčit, není zásadní rozdíl, co se týká výše částky.

Graf č. 14 – Komparace již uzavřených úvěrů a ochoty si úvěr vzít

Zdroj: Autorka práce

Dílčí závěr

Myslím, že důležitou roli u mého výzkumu hrál věk respondentů, který jsem záměrně pro výzkum vybrala. Právě u výběru důvodu zadlužení se nejvíce projevil zmiňovaný faktor věku, který poukazuje na prvotní zkušenosti s úvěry a střídme budoucí plány nereflektující možné komplikace a nástrahy života, kdežto u respondentů pokročilejšího věku by se dle mého dojmu dalo očekávat více odpovědí pohybujících se u vybavení domácnosti a umoření jiných úvěrů.

Závěr

Život na dluh je fenoménem dnešní doby. Bohužel tzv. nezdravé zadlužování domácností vede často k bezvýhodným situacím, kdy domácnosti nejsou schopné dostát svým závazkům. Cílem mé práce bylo popsat hlavní příčiny zadlužování domácností České republiky jako významného sociálního problému, dále také důsledky zadlužování a možnou prevenci či řešení situace. Zaměřila jsem se zejména na finanční gramotnost občanů a na důležitost vzdělanosti v této problematice při rozhodovacím procesu.

Dalším cílem práce, který jsem si na začátku stanovila, bylo zjistit finanční vzdělanost mladých lidí Plzeňského kraje, odkud informace o problematice financí čerpají a jejich postoje k zadlužování vůbec, a to na základě vlastního dotazníkového šetření.

Při shrnutí kompletního výzkumu a témat, kterými jsem se ve své práci zabývala, mohu konstatovat, že lze závěrem shrnout výstižnost daných témat a predikované výsledky výzkumu, ale zároveň také konstatovat, že téma je natolik obsáhlé, že nelze na několika stránkách zcela obsáhnout všechny možné dopady, důsledky.

Při podrobnějším zkoumání a popisu palčivých témat si dovoluji uvést, že stále z mého zkoumání vychází jako nejdůležitější zmiňovaná prevence, jelikož ta má následně obrovský vliv na další chování domácností.

Veskrze lze uvést, že mladí lidé v prvopočátku ve většině nezamýšlí si půjčovat na drobné výdaje, ale uvažují pouze o úvěru na bydlení. Usuzují, že vzhledem k nedostatečné prevenci se následně dostanou do situace, kdy využívají i další půjčky, které nejsou z jejich strany původně plánované a mohou se tak lehce dostat do určité dluhové pasti, pokud se vyskytne určitá nepředvídatelná událost.

Ačkoli z dotazníkového šetření byla z mé strany úroveň finanční vzdělanosti zkoumaného vzorku hodnocena kladně, obávám se dalšího výstupu výzkumu, a to že velká část mladých lidí čerpá tyto informace především z médií. Ne vždy jsou média relevantním zdrojem a ne vždy mladí lidé, kteří nemají dostatečnou oporu vzdělání ve svých rodinách či škole dokáží eliminovat informace špatné a dobré v této oblasti. Dovolila bych si, po nastudování všech

souvislostí vyjádřit mírnou obavu z tohoto zdroje, jelikož media mohou některé informace zkreslovat. Obávala bych se převážně toho, že reklamní kampaně mohou být agresivně cílené i na zkoumanou skupinu respondentů a poskytovat informace, které neodpovídají skutečnosti. Známe nyní kampaně, které proklamují „svět bez poplatků“, kdy tato skutečnost následně samozřejmě ne zcela odpovídá tomu, že by zmiňovaný úvěr byl nejvýhodnější.

Čím více jsem se věnovala podrobnostem tohoto tématu, tím více jsem se dostávala k přesvědčení, že získání relevantních informací není jednoduché a pro některé občany se shromáždění potřebných informací stává takřka nespílitelné vzhledem k tomu, že si nedokáží vyhodnotit, jaké všechny informace potřebují k dalšímu rozhodování.

Proto bych jako další možnost, kromě zavedení speciálního výukového předmětu již na základních školách viděla například zřízení poradenských center, kde by mohli lidé získat potřebné informace dříve, než se dostanou do dluhové pasti. Tyto poradny by fungovaly jako poradci v oblasti financí. Každý, kdo by uvažoval o rozhodnutí se na několik let uvázat ke splácení úvěru či půjčky, by mohl přijít a rozebrat s poradcem možné důsledky jeho konání. V současné době fungují poradny spíše v období, kdy lidé mají již skutečný problém a ne příliš preventivně.

Resumé

This thesis deals with the issue of household debt and its increasing trend. The thesis is divided into two parts. In the theoretical part there are the general concepts defined. Another chapter is devoted to the development of issue of household debt, and the possible forms of such debt. The following chapter contains the main cause of household debt such as unemployment or financial ignorance. The penultimate chapter of the thesis is focused on the possible consequences of the increasing of household debt in terms of social, psychological, economic and legal aspects. The last chapter discusses the prevention and ways of resolving household debt.

In the practical part, there was the extent of knowledge of young people aged 18-25 years, Pilsen region, specifically the students of secondary schools, and universities in the field of finance, and the most common source of this knowledge, through a questionnaire survey, investigated. Also, the research focused on collecting information about young people's access to household debt, and determine whether they have something borrowed in the past.

Seznam pramenů a literatury

Literatura:

BELL, Daniel: *Kulturní rozpory kapitalismu*. Praha: SLON, 1999. 336 s. ISBN 80-85850-84-2

BIČOVSKÝ, J., HOLUB, M.: *Občanský zákoník: Poznámkové vydání s judikaturou*. Praha: Linde Praha, 1996. ISBN 80-7201-019-0

DĚDIČ, J. et al.: *Obchodní zákoník: komentář*. Praha: Polygon, 2002. ISBN 80-7273-071-1

HOLEČEK V., MIŇHOVÁ J., PRUNNER P.: *Psychologie pro právníky*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2003. 311 s. ISBN 80-86473-50-3

KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. Praha: ASPI, a.s., 2007. 504 s. ISBN 978-80-7357-276-1

SMÉKAL, Vladimír: *Pozvání do psychologie osobnosti*. Barrister & Principal, 2004. 524 s. ISBN 80-86598-65-9

SYROVÁTKOVÁ, Š., MACHALÍČEK, J., CHRISTOVÁ, J. *Dluhová problematika*. Dodatek k 1. vydání. Plzeň: Člověk v tísni 2008. 111 s. ISBN 978-80-86961-28-6

URBAN, Lukáš: *Sociologie trochu jinak*. Praha: Grada Publishing, a.s. 2011. 272 s. ISBN 978-80-247-3562-7

VRBKOVÁ, Lucie: *Už nikdy dlužníkem*. Praha: Cofet, 2009. 96 s. ISBN 978-80-904396-0-3

Články:

NĚMEC, Jan. Život na dluh si žádá vymahače. *Ekonom*. 2013, **57**(11), 5-9, ISSN 1210-0714

Internetové zdroje:

Abecedarodiny [online]. [cit. 13.1.2013]. Dostupné z:

<<http://www.abecedarodinnychfinanci.cz>>

ANTOŠ, Ondřej. Studie – Analýza zadluženosti českých domácností. In: *meseč.cz*

[online]. Říjen 2006. [cit. 14.5.2013]. Dostupné z: <<http://www.meseč.cz/akce/konference/zadluzovani-ceskych-domacnosti-2006/prilohy/>>

Český statistický úřad [online]. [cit. 20.2.2013]. Dostupné z: <<http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/ckta120310.doc>>

Financnivzdelavani.cz [online]. [cit. 20.1.2013]. Dostupné z:

<<http://www.financnivzdelavani.cz/webmagazine/page.asp?idk=438>>

MAŠATOVÁ, Kateřina. Dluhy a finanční problémy. In: *sancedetem.cz* [online].

13.4.2012. [cit. 1.6.2013]. Dostupné z: <<http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/tiziva-socialni-situace/dluhy-a-financni-problemy.shtml>>

Ministerstvo financí ČR. Národní strategie finančního vzdělávání [online]. [cit. 20.1.2012].

Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ft_strategie_financniho_vzdelavani.html>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Rámcový vzdělávací program pro

základní vzdělávání [online]. [cit. 11.3.2013]. Dostupné: <<http://www.msmt.cz/file/26989>>

Obcanskeporadny.cz [online]. [cit. 23.5.2012]. Dostupné z:

<<http://dluhy.obcanskeporadny.cz/index.php/projekt>>

Sfinance.cz [online]. [cit. 12.4.2010]. Dostupné z: <<http://www.sfinance.cz/osobni-finance/informace/spotrebitelske-uvery/ucel-uveru/>>

VORTELOVÁ, Věra. Domácnosti dluží bilion. In: *cnb.cz* [online]. 18.3.2010 [cit. 14.5.2013]. Dostupné z: <http://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/clanky_rozhovory/media_2010/cl_10_100318.html/>

Wikipedia [online]. [cit. 12.4.2013]. Dostupné z: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Dluh>>

Právní předpisy:

Exekuční řád v platném znění

Občanský soudní řád v platném znění

Obchodní zákoník (zák. č. 513/1991 Sb.)

Občanský zákoník (zák. č. 40/1964 Sb.)

Vyhláška č. 177/1996 Sb. (advokátní tarif)

Zákon č. 145/2010 Sb. o spotřebitelském úvěru

Zákon č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o elektronických komunikacích)

Zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů

Zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích

Zákon č. 358/1992 Sb., notářský řád

Zákon č. 120/2001, exekuční řád

Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Další zdroje:

Creditreform

ČSÚ

Seznam obrázků, tabulek a grafů

Obrázky:

Obrázek č. 1 - Míra nezaměstnanosti v jednotlivých okresech

Tabulky:

Tabulka č. 1 - Počet insolvencí v roce 2009 – 2012

Tabulka č. 2 a 3 Četnost správných odpovědí/průměr, medián, modus

Tabulka č. 4 – Správné odpovědi – rozdělení dle pohlaví

Tabulka č. 5 – Správné odpovědi – rozdělení dle typu studia

Tabulka č. 6 – Zdroje informací v oblasti financí

Tabulka č. 7 – Respondenti, kteří si již v minulosti půjčili

Tabulka č. 8 – Ochota respondentů si půjčit

Tabulka č. 9 – Rozdělení půjček dle částek

Grafy:

Graf č. 1 – Vývoj bankovních dluhů domácností

Graf č. 2 - Spotřební úvěry domácnostem v České republice

Graf č. 3 - Míra selhání spotřebních úvěrů obyvatelstvu (%)

Graf č. 4 – Nezaměstnanost v ČR

Graf č. 5 – Vývoj počtu insolvenčních řízení od roku 2009 do 2012

Graf č. 6 a 7 – Počet správných odpovědí MUŽI/ŽENY

Graf č. 8 a 9 – Počet správných odpovědí – studium středoškolské/vysokoškolské

Graf č. 10 – Zdroj poskytující nejvíce informací

Graf č. 11 – Zdroj poskytující nejméně informací

Graf č. 12 – Respondenti, kteří si již v minulosti půjčili

Graf č. 13 – Ochota respondentů si půjčit

Graf č. 14 – Komparace již uzavřených úvěrů a ochoty si úvěr vzít

Přílohy

Dotazník

Dobrý den,

chtěla bych Vás požádat o vyplnění tohoto dotazníku, který bude sloužit účelům mé diplomové práce.

Dopředu Vám chci poděkovat za Vaše odpovědi a přínos.

Dotazník je zcela anonymní a Vaše odpovědi budou použity pouze při vypracování mé diplomové práce.

Děkuji Vám za ochotu a čas strávený vyplněním dotazníku.

1. Věk:

2. Pohlaví:

- Muž
- Žena

3. Současné studium:

- Středoškolské
- Vysokoškolské

4. Co je to RPSN

- Úrok z úvěru
- Roční procentní sazba nákladů za úvěr
- Poplatek za správu úvěru

5. Je výhodnější úvěr za 1 % p. m., nebo za 10 % p. a.?

- Je to stejné
- Výhodnější je úvěr za 1 % p. m.
- Výhodnější je úvěr za 10 % p. a.

6. Co je to rozhodčí doložka u smlouvy o půjčce?

- Dodatek, ve kterém věřitel rozhoduje o tom, zda je dlužník dostatečně bonitní.
- Dohoda, že případné spory mezi dlužníkem a věřitelem bude řešit rozhodce, nikoli příslušný soud.
- Doložka, která prokazuje rozhodnutí dlužníka použít půjčku na financování konkrétního účelu – například bydlení nebo rekonstrukce.

7. Pokud do žádosti o úvěr uvedete lživé údaje př. o příjmech, co se může stát?

- Dojde ke zrušení smlouvy o úvěru
- Můžete být trestně stíhán(a)
- Poskytnuté finanční prostředky jste povinen bance vrátit v jí určené lhůtě

8. Jaký je rozdíl mezi debetní a kreditní kartou?

- Žádný, obě jsou platební karty, debetní je odborný termín, kreditní lidový název.
- Obě jsou platební karty, ale debetní je vázána k běžnému účtu, čerpáte vlastní prostředky, případně pokud máte na svém účtu povolený debet, můžete prostředky čerpat i do mínusu, kreditní karta je úvěrová karta a není vázána na běžný účet.
- Kreditní karta je karta k běžnému účtu, debetní karta je karta splátková (typ úvěru).

9. Co je to konsolidace úvěrů?

- Sloučení všech stávajících úvěrů/půjček/závazků do jednoho
- Postoupení nesplaceného úvěru třetí osobě
- Zastavení úročení úvěru

10. Kde jste získal(a) nejvíce informací o problematice financí – úvěry, domácí rozpočet, zadlužování, důsledky zadlužování, apod.? Sestavte žebříček zdrojů, které vám poskytly nejvíce informací (1 nejvíc, 4 nejméně)

- Škola
1 2 3 4
- Rodina, přátelé
1 2 3 4
- Média (televize, noviny, rádio, internet, apod.)
1 2 3 4
- Jinde (informační letáky, školení, semináře)
1 2 3 4

11. Využil/a jste vy sám/a někdy možnosti půjčení peněz od banky nebo jiné společnosti poskytující půjčky/úvěry?

- Ano
- Ne

12. Pokud jste odpověděli v otázce č. 11 ANO, na co jste si půjčili?

- Bydlení
- Auto
- Vybavení domácnosti
- Umoření jiné půjčky
- Dovolená
- Dárky
- Jiné

13. Pokud jste odpověděli v otázce č. 11 ANO, o jaký obnos se jednalo?

- Do 20 tis. Kč
- 100 - 500 tis. Kč
- 20 - 100 tis. Kč
- nad 500 tis. Kč

14. Pokud jste odpověděli v otázce č. 11 NE, na co byste si byli ochotni půjčit?

- Bydlení
- Auto
- Vybavení domácnosti
- Umoření jiné půjčky
- Dovolená
- Dárky
- Jiné
- Nikdy bych si nepůjčil(a)

15. Pokud jste odpověděli v otázce č. 11 NE, kolik byste si byli ochotni půjčit?

- Do 20 tis. Kč
- 100 - 500 tis. Kč
- 20 - 100 tis. Kč
- nad 500 tis. Kč